

POSLEDNÍ GENERACE

V.
ROČNÍK

5

KVĚTEN
1996

ČASOPIS HNUTÍ DUHA PRO OBNOVU PŘIROZENÝCH VZTAHŮ

Budoucnost nepatří politickým stranám

Jan Keller • Kitty Dimbleby • Jozef Porubčan

Hnutí
DUHA
Friends of the Earth
Les Amis de la Terre
Amigos de la Tierra

POSLEDNÍ GENERACE

časopis Hnutí DUHA
pro obnovu přirozených vztahů
číslo 5., V. ročník, květen 1996

Vydává:
Hnutí DUHA – Přátelé Země
Česká republika

Adresa redakce:
Poslední generace, Hnutí DUHA,
Jakubské nám. 7, 602 00 Brno
Tel.: 05-42210438, 42212847
Fax: 05-42210347

Vedoucí redaktor:
Jakub Patočka

Redakce:
Jan V. Beránek
Maroš Silný
Jana Tesařová
Petr Vozák

Redakční rada:
Náda Johanisová
(České Budějovice)
Neelá Heyrovská
(New York)
Jan Keller

(Frýdek-Místek)
Ondřej Simon
(Středokluky)
Danuta Učnicková
(Bratislava)
Karel Škrabal
(Brno)

Helena a Juro Zamkovskí
(Ponická Huta)

Fotografie na titulní straně:
Petr Vozák

Sazba:
Miroslav Švejda

Grafická úprava:
Rostislav Čuřík

Distribuce na Slovensku:
ABIÉS – vydavateľstvo
lesoochranárskeho združenia VLK
Tulčík 201, 082 13
Tel.: 091-941488

Cena:
15 Kč/Sk

Předplatné na rok 1996:
150 Kč/Sk

Předplatné do konce roku 1996:
87,50 Kč/Sk

Podávání novinových zásilek povoleno
Oblastní správou pošt v Brně
č.j. P/3-3820/92 ze dne 18. 11. 1992

Podávání novinových zásilek povo-
lené Východoslovenským riaditeľst-
vom pošt Košice č.j. 260-OPPP-1995
zo dňa 31. januára 1995.

ISSN 1211-2364

Tištěno na recyklovaném papíře

Obsah Poslední generace č. 5/1996

Jakub Patočka: Budoucnost nepatří politickým stranám 1

PROJEVY KRIZE

Jaromír Bláha: Vlci v Beskydech II 2

Černobylská katastrofa ešte len začína 4

Jan Keller: Teorie a praxe ekologického benditismu 7

Renáta Riečanová: Kto potrebuje vodné dielo Slatinka 8

KÖRENY KRIZE

Pavel Příbyl: Infrastruktura nade vše 10

Jan Keller: Být pružný a vůči všemu imunní 12

KÖRENY BUDOUCNOSTI

Katka Švehlová: Hlemýždi 13

Potulný sadař, Františkine bylinky 14

Hana Beránková: Letnice 15

Kitty Dimbleby: Precitnutie 16

Hospodářská kniha ku prospěchu hospodářům polním 17

HNUTÍ

Vojtěch Kotecký: Britské hnutí proti výstavbě dálnic 18

Pavel Příbyl: Agónie britské silniční lobby 20

Stanislav Krupař: Vyhánění zlých duchů 21

Milan Kajo Zbořil a Pavol Žilincík: Tichý potok mlčat nebude 22

DUHA UDÁLOSTI, NÁZORŮ A KONTRONACÍ

Rozhovor s Jozefom Porubčanom 23

Mikuláš Huba: Vivat ekológia, vivat filantropia! 25

Dáša Balážová: Rezervácia bez ochrany 25

Obrázky 26

Milan Štefanec: Co královna neviděla? 28

Budoucnost nepatří politickým stranám

Jakub Patočka

Obecně se přijímá názor, že bez politických stran nebylo by demokracie. Příběh se vypráví takto: V moderních státech žijí zpravidla miliony lidí. V tomto počtu si nemohou vládnout sami, což dá rozum. Proto se ti obětavější, občansky uvědomělejší či mocichtivější (tu se vyprávění liší podle toho, kdo u slova) z nás sdružují do politických stran, které jsou jakýmsi nástrojem ku zúčelnění výkonu moci. Ze stran si my ostatní, nesdružení, potom vybíráme, obvykle co čtyři roky. Má se za to, že strany spolu soutěží o naši přízeň čistě na základě svých ideálů, programů a schopností. Občané – voliči pak právě při volbách posoudí, která jim nejlépe vyhovuje. Právě tato zpětná vazba politických stran k lidem je korunou celého příběhu; bez ní by zastupitelská demokracie ztratila právo nazývat se demokracií. Příběh je to krásný a pokud je jeden demokratem, musí jeho kouzlu podlehnout. Leda by věděl, že není pravdivý.

Ona zpětná vazba mezi politiky a jejich voliči je totiž slabá natolik, že lidé skrze ni ve skutečnosti možnost podílet se na správě společnosti takřka nemají. Její slabnutí má různé příčiny; uvedu dvě, které se mi zdají být nejpodstatnější.

Za prvé, ale dnes už bohužel ne především, je to tuha předáků politických stran po moci. Ta se odráží v různých charakteristických rysech úspěšných politiků, které jsou zrovna tak logicky zdůvodnitelné jako odpudivé, např. chvastounství, neupřímnost, pokrytectví, populismus. Ale snad vůbec nejtrpčím jejím plodem – objevujícím se opět zcela zákonitě – je snaha oslabovat kontrolní mechanismy výkonné moci, na nichž právě ona podstatná zpětná vazba záleží. Pro příklady v naší zemi nemusíme chodit daleko: od snahy omezovat nezávislost médií (omezování práva na informace nebo nedávný pokus zlikvidovat pořad „Nedej se“), přes přetrvávající tuhou centralizaci moci, až po ignorování nebo dokonce potírání projevů spontánní občanské iniciativy, není-li moci pohodlná. Důsledky jsou z hlediska formálních zásad demokracie tragické. Jeden příklad za všechny: volby v České republice podle všeho vyhraje strana, která ve svém volebním programu připouští porušení ústavy.

Patrně obdobná pozorování vedla politologa Ostrogorského, jak jej cituje v knize *Až na dno blahobytu* Jan Keller, k závěru, že největším nepřítelem demokracie jsou politické strany, a to bez ohledu na jejich počet.

Ostrogorski pozoroval na počátku tohoto století anglický parlament. Od jeho dob se situace obecně, v Anglii i zde, ještě zkomplikovala. Je tu totiž kromě mocichtivosti prominentních straníků ještě druhá příčina oslabování zpětné vazby mezi politiky a voliči, dnes už patrně závažnější té první. Jde o prostý fakt, že zatímco v teorii by politikové měli se svým zvolením získat moc určovat další směřování země svěřené jim do správy, ve skutečnosti mají na vývoj poměrů oproti institucím, které kontrolují ekonomiku, jen malý vliv.

Právě skutečnost, že výsledky voleb mají (pokud není v sázce demokracie jako taková) na tvář společnosti daleko menší vliv než zájmy obřích obchodních společností, způsobuje, že zastupitelská demokracie selhává, tentokrát asi zcela.

Nadnárodní společnosti dnes kontrolují už dvě třetiny světového obchodu. Vyhovuje jim, že ekonomické ohledy určují politické rozhodování, a snaží se tento stav upevnit. Na výsledky voleb mají vliv jak přímý, tak nepřímý. Vliv přímý je zřejmý: sahá od sponzorských darů přes příspěvky na volebních kampaně až po úplatky.

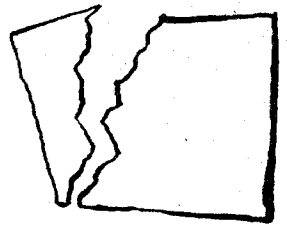
Nepřímý vliv je podstatnější a spočívá ve vsudypřítomné propagandě, která nás přitahuje ke konzumnímu životnímu způsobu. Čím více se konzumenství rozmáhá, tím více se vytrácí z našeho života rozmanitost (ponevadž není výrazem rozmanitosti, když jeden spaluje pohonné hmoty ve volvu a druhý v mercedesu). Je potom jen logické, že se rozmanitost ztrácí i mezi politiky. Všichni chtějí především co nejstrmější růst ekonomiky a dnes už jen bezvýznamně se rozcházejí v názorech, jak jeho plody rozdělit. Absence skutečné volby tak vede k tomu, že mnozí k volbám nechodí už vůbec a snad většina k nim jde jen proto, aby zabránila nejhoršímu, nikoliv pro ztotožnění se se zvoleným.

Dnešní selhání zastupitelské demokracie spočívá v tom, že ztratila kontrolu nad společností. Strany směřují řešit jen ty problémy, které nevyžadují změnu zavedeného ekonomického systému. A těch je čím dál méně co do počtu i závažnosti: většina z nejtěžších problémů ekologických ani sociálních mezi ně nepatří, což asi nic nedokazuje lépe než údaje o jejich ustavičném prohlubování. Co by nám zůstalo z demokracie, kdyby závisela na stranách? Fasáda velikých slov a za ní možnost výběru z několika takřka stejných skupin lidí s malým vlivem, podřízených zájmům obchodních monopolů.

Ale naštěstí demokracie, alespoň jak tomu slovu rozumím já, na stranách nezávisí. Její základ vidím v právu lidí ovlivňovat záležitosti, které se dotýkají jejich životů; dnes jsou to například rozličné ekologické problémy, nárůst násilí nebo rozpad mezilidských vztahů. Můžeme se organizovat jinak než ve stranách: ve spolcích a občanských iniciativách. Ty sice nemají žádnou formální moc, ale jelikož jim o ni ani nejde (natožpak o zisk), mají nejlepší předpoklady k tomu, aby je lidé, sklíčené nemohoucností a žabomyšními pŭtkami politických stran, přijali za své zastánce. Vliv spolků a iniciativ bude právě takový, jaký si dokážou s podporou občanů na politických stranách a obchodních společnostech uvyzdorovat.

Pokud občanské iniciativy pochopí samy sebe mimo jiné i jako soka politických stran v zápase o správu společnosti, měly by zahrnout do svého programu úsilí o omezování jejich významu, pokud možno až na nulu. Může se tak dít nejen ve jménu mírumilovnějšího a zodpovědnějšího životního způsobu či uchování pestrosti a síly přírody, ale i ve jménu demokracie.

PROJEVY KRIZE

Vlci v Beskydech II

(Konec aféry?)

Jaromír Bláha

Do Beskyd zavítal vlk. Nastoupil závratnou cestu k vítězství. Dosud zadával 300 ovcí, nepočítaně koz, slepic a další domácí havěti. Nejvíce nešťastní jsou myslivci, kterým strhl již tři jeleny. Dosud nebrutálnější útok vlka zažila obec Staré Hamry, kde vlk povraždil celé stádo vzácných ovcí – valášek. Nejprve překonal nepřekonatelnou ohradu z kůlí a ostnatého drátu, pak nastala pravá ovčí jatka. Ovce zpočátku nevěřily vlastním očím a vlka si zvědavě prohlížely. Teprve když jich polovina ležela v tratolišti krve, rozprchly se ostatní skrz nepřekonatelnou ohradu do okolních lesů. Rozdováděný vlk pak nekompromisní ztečí dobyl i školu ve Starých Hamrech. Starostka Snášelová vyhlásila výjimečný stav. Vědci sice tvrdí, že vlk na člověka nikdy nezaútočí, ale to je zjevný nesmysl, jak dokazují údaje v dochovaných místních kronikách: před čtyřmi sty lety pozabíjeli vlci dokonce více dětí než známý beskydský hejkal. Situaci je třeba řešit. Vedoucí Referátu životního prostředí Okresního úřadu Frýdek-Místek ing. Urbanec proto požádal o pomoc ministra obrany Viléma Holáně. Ten si je však dobře vědom síly nepřítele, a tak začal podnikat různé kroky k urychlení našeho vstupu do obranného paktu NATO.

Jasně je jediné. Vlk se vrátil do Čech a kdo se mu postaví, toho sežere.

Papírová bitva

Z pohledu úředníka státní správy měl případ dvě roviny. Za prvé, bylo třeba rozhodnout, zda povolit či nepovolit odlov kriticky ohroženého živočicha vlka (*Canis lupus*), kterážto úloha připadla Ministerstvu životního prostředí. MŽP nakonec rozhodlo nekompromisně – vlk se nebude ani střílet, ani chytat.

Za druhé, bylo (a je) třeba řešit požadavek poškozených majitelů ovcí na od-

Před několika měsíci se české noviny hemžily články o krvelačných vlčích trhajících stáda ovcí a poklidně vysedávajících poblíž frekventovaných cest. Pravidelnému čtenáři těchto článků musí připadat podivné, že se dosud nedočetl o roztrhaných lidech. Vlci ale přesto v Beskydech jsou a tamní lidé mají před sebou nelehký úkol – naučit se s nimi žít beze strachu.

kresba: Zuzana Hajná

škodnění, což je v kompetenci Okresního úřadu Frýdek-Místek a Ministerstva zemědělství. Okresní úřad však nezajistil rozlišení škod způsobených vlky od škod způsobených psy. Dále zde vznikl problém legislativní. S vlkem totiž naše zákony nepočítají. V zákonu o myslivosti však existuje ustanovení, kde se praví doslova: „Škody způsobené zvěří, jejíž

početní stavy nemohou být lovem snižovány, hradí stát.“ Na základě toho již mohly být náhrady za mrtvé ovce dávno zaplacený, nebýt svévolně účelové interpretace zákona ministerskými úředníky. Myslivci na rozhodujících postech Ministerstva zemědělství se ale nikterak netají s úmyslem dravé šelmy v České republice hubit, urovnání konfliktu v Beskydech není v jejich zájmu. Vysvětlili proto zúčastněným, že zákon má na mysli škody na plodinách a vinné révě, nikoli na hospodářském zvířectvu!

Gradace napětí

Objektivně vzato, na návrat vlka do Beskyd nebyl adekvátně připraven nikdo. Ovčáci nechránili své ovce, obyčejní lidé nevědí o životě vlků takřka nic a ovlivnění pohádkami a fámami snadno podlehl nepodloženému strachu. Úředníci si s řešením škod nevědí rady dodnes, nu a ochránci přírody zaspali s osvětou.

Nicméně ovčáky hledání Černého Petra ve stozích úředních ležster nezajímá. Hrstka nadšenců, které nezruinovala zemědělská politika státu, přišla během roku 1995 o většinu zbylých ovcí. Jen těžko se můžeme divit jejich rozhořčení. Mrzuté je, že se obrátilo právě proti vlkovi. Ovčáci vypsali odměnu 55 tisíc korun tomu, kdo vlka skolí, vybudovali důmyslnou vlčí past, lovci cíhají u újedí. Váhání s vyplacením škod tento stav umocňuje, prodlužuje a stojí v cestě hledání trvalého řešení. Všichni ovčáci jsou dokonce rozhodnutí za těchto podmínek s chovem ovcí v Beskydech skončit, a to by byla jistě škoda.

Strach z krvelačné vlčí smečky vyvolal mezi místními lidmi doslova hysterii. S morbidním cynismem jí zneužili mnozí novináři chtiví senzačních článků

pro své plátky a šotů pro televizní obrazovky. Jako časovaná bomba pak působil příspěvek ředitele Středního odborného učiliště lesnického v Bílé nazvaný „Zkušební myslivci mají obavy z útoku vlků na malé děti“. Ředitel ing. Olšák v něm hlásá, že obavy z napadení občanů vlky jsou odůvodněné, a ve snaze dosáhnout svého záměru zdůrazňuje jejich nebezpečnost zvláště pro malé děti, což doložil citacemi ze starých kronik. Skutečností však je, že neexistuje jediný prokázaný případ, kdy by vlk zabil člověka (s výjimkou Červené karkulky). Dokládá to ve svých pracích i nositel Nobelovy ceny, světoznámý etolog prof. Konrad Lorenz.

Zajímavé je sledovat, jak takové vlčí fámy vznikají. Na vlky byla a je sváděna celá řada mrtvých. Při prokazování příčin úmrtí exaktními metodami se však vždy zjistí, že vlci smrt daného člověka nezpůsobili. Primární příčinou bývá nejčastěji umrznutí, úraz a podobně, teprve po smrti poškodí těla mrtvých zvíř (lišky, vlci, psi atd.). Dříve lidé neměli možnost ověřovat pitvou a dalšími lékařskými metodami skutečnou příčinu úmrtí, a tak se takové případy sváděly na ledacos a ledaskoho. Ve starých kronikách jsou popisovány děti rozdrásané krvežíznivým hejkalem, vlkodlakem i čarodějnicí. Později, když se přestalo věřit na strašidla, zbyl už jen vlk a medvěd.

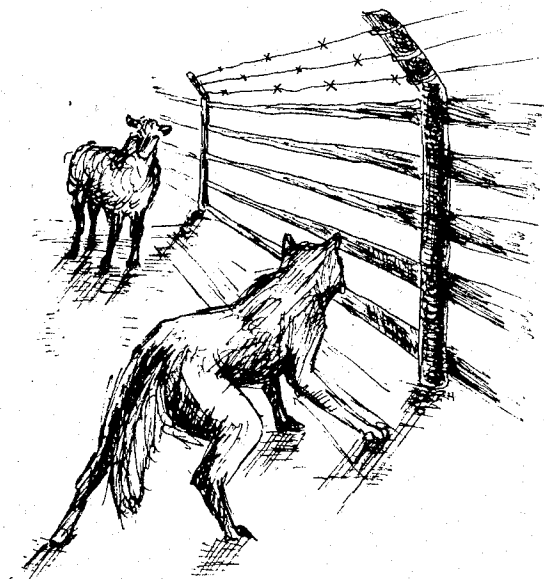
Ing. Olšák jako vzdělaný člověk jistě dobře ví, že poslední dobou vlci nikoho nesežrali ani v zemích, kde se běžně vyskytují. Chtěl-li nás strašit, musel si vzít na pomoc právě údaje ze starých kronik, jejichž průkazná hodnota je nulová. Myslím, že panu Olšákovi a autorům podobných článků nejde ani o hledání pravdy, ani o prozřetelné varování veřejnosti. Spíše využívají historicky v lidech zakořeněné obavy z vlka k prosazování vlastních loveckých zájmů. Vlk je přirozený konkurent lovců a kdyby se usadil v Beskydech na trvalo, ubylo by i možností vystřelit si na vysokou. Ing. Olšák se dokonce přiznává, že vylepoval „historické důkazy o útocích vlků na lidi“ na autobusových zastávkách (Hnutí DUHA uvažuje v této souvislosti o podání trestního oznámení pro šíření poplašné zprávy). Za zvláště hanebné a zavrženíhodné však považuji to, že pan Olšák vybral ze starých kronik hrůzo-

strašné historiky dokládající údajné útoky vlků speciálně na malé děti. Zneužil tak pro svou kampaň to čisté, co v každém člověku je – strach o děti. Přitom jsou to právě myslivci, kdož způsobují večerním návštěvníkům našich lesů četná a často smrtelná zranění zbrklou a neuváženou střelbou (Český statistický úřad nám počet obětí myslivců nedokázal sdělit, na Slovensku se jedná v průměru o 35 lidí ročně).

Strach vykonal své – beskydské obce a formou petice i jejich jednotliví občané důrazně požadovali smrt vlků.

Prešovský vlk v Beskydech

V této situaci se do věci konečně razantně vložily ekologické organizace. Hnutí DUHA a Sdružení Beskydčan pozvaly náčelníka Lesoochranárskeho zoskupenia VLK Prešov, terénního zoologa ing. Juraje Lukáče, který má s poz-

kresba: Zuzana Hajná

rováním vlků ve volné přírodě světově unikátní zkušenosti a více než desetiletou praxi. Jeho úkolem bylo určit, zda se vůbec vlk v Beskydech vyskytuje či nikoliv, a napomoci řešení konfliktu předáním zkušeností ze Slovenska.

Pracovníci Správy CHKO Beskydy potvrdili výskyt vlků již v roce 1995.

Před příjezdem ing. Lukáče se podle jejich pozorování pohybovala ve sledovaném území skupina pěti vlků. Žádný z kompetentních úřadů (OKÚ, MŽP) však jejich údaje nebral v úvahu. Našli se i tací, kdož tvrdili, že v Čechách neexistuje nikdo, kdo by vlkům rozuměl. Po příjezdu ing. Lukáče se sešla pracovní skupina složená ze zástupců zmíněných nevládních organizací, pracovníků Správy CHKO Beskydy a nezávislých odborníků. Naše obavy, že týden pobytu může být příliš krátká doba, se našťastí díky dobrým sněhovým podmínkám a aktuálním podkladům terénního zoologa Ludvíka Kunce z ostravské ZOO a Správy CHKO Beskydy nenaplnily.

Ing. Lukáč jednoznačně prokázal výskyt čtyřčlenné smečky vlků. Poslední argument úředníků, že se s určitostí neví, zda v Beskydech vlci jsou, tím padl. Pracovní skupina poté doporučila případ uzavřít tak, aby byly vytvořeny podmínky pro chov ovcí a zároveň i pro patřičnou ochranu vlků: za prvé, nahradit vzniklé škody bez ohledu na to, zda je způsobili vlci nebo psi, protože to už zpětně nikdo nezjistí; za druhé, ovčákům, kteří budou chtít pokračovat v chovu ovcí, zajistit nová chovná zvířata; za třetí, pořídit ovčákům požadované ochranné prostředky (pastevecké psy, ohrady apod.); za čtvrté, stanovit jednoznačná pravidla, podle kterých budou náhrady za případné další škody vypláceny v budoucnu (včasné rozlišení škod, kontrola řádné ochrany stád atd.).

Vyplácení škod za stržené ovce není sice z hlediska ochrany přírody řešení systémové, ale asi je v současném politickém klimatu jediné skutečně reálné. Komplexní přístup Ministerstva zemědělství k ekologicky hospodařícím zemědělcům totiž v nejbližší době asi nelze očekávat.

Po skončení návštěvy ing. Lukáče jsme zaslali zodpovědným orgánům státní správy návrh konkrétního řešení a další potřebné materiály, na základě kterých mohly aféru konečně uzavřít. Čekali jsme, že tak neprodleně učiní, neb jim jde o totéž. Mýlili jsme se.

Jaromír Bláha (1970)

vystudoval Veterinární a farmaceutickou univerzitu v Brně. Od roku 1992 pracuje v brněnském centru Hnutí DUHA, kde v současné době vede lesní program.

Natalija Preobraženskaja je biochemička, pracuje v oblasti rádioizotopov. V súčasnosti organizuje humanitárnu pomoc a venuje sa vedeckému výskumu následkov katastrofy na zdravie ľudí, najmä detí. Je členkou ukrajinskej Rady mieru, predsedkyňou Fondu záchranu detí Ukrajiny pred černobyľskou haváriou a členkou rady ukrajinskej ekologickej asociácie Zelený svet.

Vladimír Usatenko je inžinier – energetik. Od roku 1986 sa venuje zhromažďovaniu informácií o havárii a jej následkoch. Bol poslancom parlamentu a predsedom Komisie pre vedecké, sociálne a právne otázky černobyľskej katastrofy a jadrovej energetiky Ukrajiny. V súčasnosti pôsobí ako hlavný konzultant ukrajinského parlamentu pre otázky Černobyľu.

PG: Cestujete po Európe, aby ste rozprávali pravdu o Černobyľe. V čom je základný rozdiel medzi vašim posolstvom a tým, čo sa hovorí oficiálne?

VU: Haváriu spôsobili profesionáli, ale likvidovali ju neprofesionáli. Pritom boli ožiarení dávkou, ktorú možno oficiálne dostať iba v prípade atómovej vojny. Likvidátori sa vlastne zúčastnili atómovej vojny, ale tento fakt zatiaľ neuznáva ani vláda, ani žiadne medzinárodné organizácie. Bolo ožiarené veľké množstvo obyvateľov, ktorí nemali žiaden vzťah k jadrovej energetike. Takmer celé obyvateľstvo Ukrajiny dostalo geneticky významnú dávku, ktorá bude pôsobiť 30 generácií. To sa tiež zamlčuje. Na Ukrajine neprebíha žiadna skutočná likvidácia následkov katastrofy, ani rehabilitácia obyvateľstva. Oficiálne miesta hovoria len nepatrný zlomok pravdy o Černobyľe. Všetko ostatné je nepochopenie celej situácie, lebo komplexné informácie nie sú dostupné nikomu. Pritom je hrozné, že sa černobyľská katastrofa ešte iba začína rozvíjať.

Pracovníci jadrového priemyslu a energetiky, Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (MAAE) alebo lekári za desať rokov nevydali žiadne

Černobyľská katastrofa ešte len začína

Rozhovor s Natalijou Preobraženskou a Vladimírom Usatenkom

Natalija Preobraženskaja a Vladimír Usatenko z Ukrajiny navštívili vďaka iniciatíve Greenpeace International začiatkom apríla Československo. Obaja sa priamo zúčastnili odstraňovania dôsledkov černobyľskej katastrofy – pani Preobraženskaja pomáhala pri evakuácii detí z Kyjeva, pán Usatenko likvidoval haváriu v jadrovej elektrárni Černobyľ (JEČE).

foto: Mišo Bak

odporúčania, čo robiť. Mnohé zahraničné firmy teraz využívajú celú katastrofu, aby dokázali, že ich jadrové reaktory sú lepšie, ich technológia spoľahlivejšia a personál kvalifikovanejší. Využívajú Černobyľ iba ako politickú kartu, ale ani z nich nikto nepovedal, čo robiť. Na základe práce a skúseností s týmito firmami, MAAE aj s našimi odborníkmi som prišiel k jednoznačnému záveru: bezpečné reaktory nie sú a nemôžu byť. Bezpečné riadenie procesu získavania atómovej energie neexistuje. To všetko sú mýty.

PG: Vaše tvrdenie, že černobyľská katastrofa sa ešte iba začína rozvíjať, je prinajmenšom prekvapujúce. Môžete ho upresniť?

VU: Počas havárie bolo v reaktore mnoho explózií. Fyzika reaktora aj teploty sa menili, vznikali rôzne prvky, ktoré sa potom premieňali na iné a uvoľňovali do prostredia. Dnes sú znečistené obrovské plochy krajiny. Na Ukrajine

bola donedávna určená iba západná stopa (zrážky z mraťkov), teraz objavili i južnú. Stôp bude pravdepodobne oveľa viac. V niektorých štátoch začali robiť podobný výskum tajne, v iných ho nerobia vôbec. Je otázne, ako sa budú všetky rádionuklidy uvoľnené z reaktora správať v prírode a keď sa budú dostávať potravinovým reťazcom do organizmu ľudí, aká bude ich kolektívna a aká individuálna dávka. Dnes dostávame 90 % dávky z potravín. Nasledujúcich 50 rokov prebehne beta rozpad plutónia 241 na amerícium 241, ktoré je 6-krát toxickejšie ako plutónium, aktívnejšie a oveľa pohyblivejšie v prírode. Dávka bude narastať. To je začiatok, iba priame dôsledky. Genetické následky sa objavia o 4–5 generácií na deťoch a potom sa začne zväčšovať genetické poškodenie. Nemôžeme to nijako ovplyvniť a ani predpokladať budúci vývoj.

NP: Spád z Černobyľu nebol iba v blízkom okolí alebo v 30 či 100-kilometrovej zóne. Celá Ukrajina je zamorená rádionuklidmi, existuje 12 silno kontaminovaných oblastí. Znečistené sú aj európske štáty, kde rádionuklidy spadli už 2. mája. Černobyľský mrak dvakrát obletel zemeguľu. Katastrofa poškodila zdravie mnohých ľudí. Na jej priamu likvidáciu, na práce v okolí a výstavbu sarkofágu bolo poslaných 600 000 osôb z celého ZSSR. Všetci sú chorí. Obyvateľstvo Pripjati evakovali neskoro, navyše ich spočiatku umiestnili v zamorenej oblasti. Všetci títo ľudia sú tiež chorí. 919 500 detí na Ukrajine už získalo štatút poškodených. Podľa najnovších oficiálnych informácií sa predpokladá, že ešte ďalších 3,5 milióna ukrajinských detí dostalo dávky, ktoré sú vyššie ako kritické. Preto budú aj ony zapísané do skupiny so zvýšeným rizikom a v súčasnosti sa vypracovávajú mechanizmy, ako im priznať štatút poškodených detí. (Pozn. redakcie: Na Ukrajine dnes žije 52 miliónov obyvateľov.)

Štítna žľaza detí i dospelých prijala po havárii rádioaktívny jód. Jódovú prevenciu neurobili včas, všetko, čo urobili

neskôr, nemalo zmysel pri zasiahnutí rádioaktívnym jódom. Tragédia pokračuje v súčasnosti prijímaním rádionuklidov v potrave. Malé dávky rádiácie neustále pôsobia. Draslík je chemicky blízky céziu a rádioaktívne cézium sa namiesto neho dostáva do svalov. Stroncium je blízke vápniku a dostáva sa do kostí rastúcich detí. Vzrastá výskyt rakoviny štítnej žľazy u detí do 15 rokov. 8 000 ľudí ročne ochorelo na chorobu krvi. Veľmi veľa likvidátorov ochorelo na rakovinu hrubého čreva a museli byť operovaní. Prijímanie rádioaktívneho jódu v mlieku a zelenine viedlo k tomu, že malé dávky rádiácie poškodili nervové bunky centrálného nervového systému, hlavne u detí. Veda predtým tvrdila, že mozog je najlepšie chránený pred rádiáciou. Teraz, po 10-tich rokoch, začína prudko stúpať počet rôznych ochorení, vrátane onkologických.

V oblasti rieky Pripjať je 11 km² pôdy zamorených stronciom, ktoré sa pri každej povodni zmyva do rieky a ňou sa šíri ďalej do Kyjevského mora, Dnepru a Čierneho mora. Voda sa, samozrejme, používa na závlahy. Rastliny požívajú ľudia i dobytok, rádionuklidy sa dostávajú do ich mäsa i mlieka. Tak vzniká nepretržitý reťazec.

PG: Aká bola situácia v Kyjeve počas havárie?

NP: Prvé dni po havárii nikto v meste nevedel o skutočných rozmeroch tragédie. Kyjev žil obvyklým životom. Obyvatelia vyšli 1. mája na manifestáciu a 8. mája fandili cyklistickému Závodu mieru. Bola veľmi teplá jar – ľudia otvárali okná, chodili k rieke, do polí, do lesa. Tak dostali plnú dávku žiarenia. Minister zdravotníctva Ukrajiny vystúpil verejne až 6. mája a jeho jedinú odporúčanie – bez vysvetlenia skutočnej príčiny – bolo, aby obyvatelia zatvárali okná. Gorbačov vystúpil v televízii až na 19. deň po tragédii a oznámil svetu, čo sa stalo. Teraz je predsedom ekologického fondu Zeleného kríža!

Kyjev doteraz nie je uznaný za kontaminované mesto. Deti nemajú štatút poškodených, z mesta ich evakovali neskoro – až od polovice júna. Ale mnohé z tých, ktoré neboli organizované v školách či škôlkach, nemohli odísť vôbec. Dojčené deti pracujúcich matiek utrpeli najviac. Podľa prognózy Onkologického ústavu vzrastie v tomto roku počet onkologických ochorení kyjevských detí v porovnaní s rokmi 1992–1994 u chlapcov o 40–45 %

a u dievčat o 15–16 %. Pred tromi rokmi sme zaslali vláde žiadosť, aby aspoň deťom priznali štatút poškodených. Pre zlú ekonomickú situáciu Ukrajiny nám nevyhoveli.

PG: Aké sú psychické dôsledky súčasnej situácie na obyvateľstvo Ukrajiny?

NP: Človek nevníma rádiáciu, lebo ona ani nesvieti, ani nebije ako kameň, nepáli, nepichá; je neviditeľná. Je to neviditeľná smrť. Obyvateľstvo Ukrajiny je rozdelené na tých, ktorí chápu, a tých, ktorí nechápu celú situáciu. Tí prví nechcú na to myslieť, sú psychicky unavení. Sú aj takí, ktorí si myslia, že za peniaze si môžu kúpiť všetko – čistú vodu, čisté potraviny, dokonca svoj život. Ale Černobyl' je hrozny tak pre bohatých, ako aj pre chudobných. Ľudia, ktorí chápu celú tragédiu (sú medzi nimi napríklad fyzici, biológovia, lekári...), sa nemôžu iba nečinne prizerať. Kde môžu, tam o ňom hovoria, publikujú. Černobyl' je pre nich indikátorom mravnosti, statočnosti, slušnosti človeka. Bohužiaľ, ich práca sa necení a nevíta vo vysokých kruhoch. Sú ako „hlas volajúceho na púšti“.

PG: Viete niečo bližšie o situácii v Bielorusku a Rusku?

VU: Prakticky 2/3 územia Bieloruska sú kontaminované rádionuklidmi. Na zamorených územiach prevyšuje nárast leukémií priemernú úroveň o 30–35 %, o 10–15 rokov sa očakáva rast počtu ochorení. Pri určovaní postihnutých detí prijali rovnakú metodiku a budú postupovať rovnako ako Ukrajina. Bielorusko bolo postihnuté ako Ukrajina a trpí rovnako.

V Rusku je situácia horšia v tom, že obyvatelia prestali dostávať akúkoľvek pomoc. Oficiálne kruhy prehlásili, že černobyľská havária bola pre Rusko menej významná ako kyštymská, ktorej dôsledky označili za dávno prekonané. Je to iba politický trik, ako dávať menej peňazí na rehabilitáciu obyvateľstva. Aj tam je veľa chorých detí v dôsledku prijatia rádioaktívneho jódu a konzumácie znečistených potravín. Myslím, že skutočné dávky sa pred obyvateľstvom Ruska utajujú.

PG: Ako vnímate úlohu medzinárodnej pomoci Ukrajine?

VU: Sme skutočne veľmi vďační ľuďom. To ale vôbec nemôžeme povedať o programe, ktorý realizovala Európska

komisia a z ktorého sa platili recepcie, konferencie, písanie správ o veľkolepých akciách. Viac som z toho nevidel. Humanitárna pomoc sa u nás často rozkráda a niekedy tiež prináša škody. Ľudia ju dávali z čistého srdca, ale existuje mnoho organizácií, ktoré nie vždy čestne pristupujú k jej rozdeleniu. Tým diskreditovali celú túto vynikajúcu myšlienku. Je potrebné, aby darca vedel, ku komu sa pomoc dostala: či niekomu zlepšila skromný život alebo či sa niekto v jej dôsledku stal miliónárom a stavia si vilu.

PG: Ako štát rieši celú situáciu okolo Černobylu? Čo je vôbec možné s tým všetkým urobiť?

VU: Najdôležitejšie pre vyriešenie akejkoľvek situácie je prijatie správneho politického rozhodnutia na základe objektívnych informácií. Mnohí politici ich jednoducho nechcú vedieť. Zbabelá reakcia politikov a štátnych úradníkov vedie k tomu, že nie je možné získať hodnoverné údaje. Preto si myslím, že úplne prvé, čo treba urobiť, je vytvoriť nezávislé mimovládne analytické centrum, ktoré by organizovalo, zbieralo, optimalizovalo a systemizovalo všetky informácie o černobyľskom probléme a poskytovalo ich každému, kto o ne požiada – štátnemu úradu, mimovládnej organizácii alebo prostému človeku. Postupne by sa vytvorila verejná mienka, ktorá by podmienila prijatie správneho politického rozhodnutia a programov riešenia tohto problému.

Na Ukrajine bolo vytvorené Ministerstvo Černobylu, ktoré by sa malo zaoberať ochranou poškodeného obyvateľstva. Namiesto riešenia problému vyberá 12 % zo mzdového fondu od všetkých obyvateľov Ukrajiny, ktoré využíva vo svoj prospech. Namiesto pomoci ministerstvo spôsobilo mnohé trápenia ľuďom, ktorí im verili.

NP: Pravda by mala byť vždy na prvom mieste, nech je akákoľvek. My sme sa o klamstve presvedčili v roku 1986. Od roku 1993 sa lekárska pravda, lekárska štatistika na Ukrajine nepublikuje. Je veľmi ťažké získať pravdivé údaje. Čo treba robiť? Nerozvíjať jadrovú energetiku, neutráčať peniaze na nezmyselné programy, ale zachraňovať životy ľudí. Treba sa obrátiť na svetové spoločenstvo, aby pomohlo zastaviť umieranie našich ľudí. Atómová lobby Ukrajiny je veľmi silná a je pevne spojená so svetovou atómovou lobby. Obyvateľstvo z okolia Zaporožskej JE urobilo

referendum proti spusteniu 6. bloku elektrárne. Podporilo ho 93 % obyvateľov, ale vláda blok spustila. Atómová mafia stojí vyššie ako ľudia.

PG: Ako reagujú politici na vzniknutú situáciu?

VU: Politici sú všade rovnakí. Na celej zemeguli som sa nestretol s výnimkami. Zelený kôň je im dobrý, aby sa na ňom dovezli k moci. Práve ekologické problémy bývajú najzraniteľnejšie časti politiky vládných strán. Nové generácie politikov preto vždy využívajú ekologické tézy. Keď uchopia moc, rýchlo si uvedomia, že ekológia je dlhodobý proces, ktorý prináša výsledky až po veľmi dlhom čase. Ale život politika je krátky. Tak sa radšej aj oni čím skôr presmerujú na to, čo im môže rýchlo priniesť politické, finančné a iné dividendy. Preto sľubujú rýchly ekonomický rast a blahobyt pre všetkých na úkor zavedenia kvalitných technológií. A tu sa niekedy stávajú samotní odborníci z jadrovej energetiky obeťami politikov. JEČE mala byť už dávno odstavená. Jej technický stav nedovoľuje, aby ju prevádzkovali dlhšie ako do roku 1997. To však nevádi politikom, aby ju v honbe za osobnými úspechmi využívali ako politickú kartu a dokonca ňou vydierali. JEČE musí pracovať a prinášať veľký zisk, tvrdia neustále.

PG: Aké by boli dôsledky odstavenia JEČE?

VU: V roku 1990 vyrábala Ukrajina viac ako 330 mld. kWh/rok a exportovala 30 mld. kWh/rok elektrickej energie. Teraz vyrába menej ako 190 mld. kWh/rok a koeficient využitia inštalovaného výkonu všetkých elektrární, vrátane atómových, vodných a tepelných, predstavuje 46,6 %. Stoja obrovské kapacity najekonomickejších blokov tepelných elektrární. Výkon JEČE je nižší ako 3 % celkového inštalovaného výkonu Ukrajiny; pracuje v nej 6 000 ľudí, pričom v elektrárni vo Francúzsku, ktorá vyrába porovnateľné množstvo energie, pracuje 800 ľudí. V každom reaktore JEČE sa používa 5 druhov paliva; ktoré sa dodáva z Ruska. Odpoveď na otázku jej uzatvorenia vyplýva priamo z technických charakteristík elektrárne. Z hľadiska kompenzácie kapacity je energia z JEČE teraz nepotrebná. Budeme ju vôbec potrebovať? Ešte v roku 1990 sa uvažovalo o zmene štruktúry ekonomiky na energeticky menej náročnú. Teraz ekono-

mika stagnuje a reforma beží živelne. Ak by sme si aj ponechali bývalú nevhodnú štruktúru ekonomiky s rovnakou energetickou náročnosťou, tak do roku 2020 nebudeme potrebovať dodatočné zdroje elektriny. Namiesto prepočtov a dobrých rozhodnutí vláda razí politiku jadrových blokov, lebo ju presadzuje jadrový priemysel – spustila blok Zaporožskej JE, pripravuje spustenie bloku Chmelnickej a Rovenskej JE. Jej politiku nie je možné nazvať inak ako umŕtvovaním kapitálu, pretože tieto kapacity nebudeme potrebovať. Keď budú pracovať jadrové bloky, odstavia sa ďalšie tepelné elektrárne. To budú ďalšie umŕtvené investície. Jedna ľudová múdrosť hovorí, že *bezplatný syr býva iba v pasci na myši*.

Politici nechápu tieto súvislosti, láka ich prestížnosť jadrovej energetiky. Navyše havarovanú JE začali používať ako politický prostriedok na vydieranie iných štátov a hrozná je, že rokovania o jej ďalšom osude sa vedú úplne podľa princípov obchodovania na istambulskom trhovisku. Úradníci žiadajú peniaze na uzatvorenie elektrárne bez toho, aby vypracovali čo len jeden projekt pre ukončenie jej prevádzky, bez toho, aby vedeli, koľko to stojí a podobne.

V roku 1986 JEČE viedla v socialistickej súťaži v bývalom ZSSR a bola považovaná za najbezpečnejšiu na jeho území. Štvrtý blok, ktorý vybuchol, bol ten najlepší a najmodernejší. Úradníci Akadémie ekologických vied nedávno oznámili, že podľa výsledkov práce v roku 1995 sa prvý blok JEČE dostal do dvadsiatky najlepších energoblokov sveta. Ich kritéria a hodnotenia vyvolávajú veľké pochybnosti a myslím, že sa od roku 1986 nezmenili. Ak je tento blok taký svetový, akú haváriu môžeme očakávať teraz?

PG: Máte bohaté skúsenosti so západnými expertami. Ako hodnotíte ich prístup k jadrovej energetike?

VU: Západné krajiny sa pokúšajú presadiť jadrovú energetiku v rozvojových štátoch alebo v krajinách, kde sú ekonomické ťažkosti. Tento proces podporuje MAAE, ktorá ako prvá vyslovila tézu prijateľného radiačného rizika. Jadrová energetika sa predostiera ako najdôležitejší predpoklad rozvoja a faktor prijateľného radiačného rizika ju má robiť spoločensky akceptovateľnou. Keď ľudia žijú veľmi zle, musia riskovať chorobu alebo smrť kvôli prevádzkovaniu jadrových elektrární, aby dosiah-

li zlepšenie podmienok života. Ekonomická situácia sa však môže zmeniť natoľko, že krajina nebude môcť tieto elektrárne nielen využívať, ale ani venovať obrovské množstvo prostriedkov na ich riadenie.

MAAE popiera akékoľvek zákonitosti havárií a označuje ich za náhody. Nie sú to však náhody – je to zákonitosť. Pri realizácii veľmi zložitých technológií musí byť personál vysoko kvalifikovaný, čo sa dosahuje jednostranným rozvojom, tréningom na trenažéroch a podobne. Ale trénovaný človek môže zareagovať len na predvídanú situáciu. Ak sa stane čosi nelogické (ako sa to stalo v Three Miles Island alebo v Černobyli), personál prestáva primerane reagovať. Stáva sa bezmocným a dokonca si neuvedomuje, čo sa deje. Operátori piatej smeny JEČE boli presvedčení, že robili všetko tak, ako bolo treba. Vôbec nemohli pochopiť, čo sa stalo. Keď ráno po havárii chodili po rozvalinách a videli grafitové bloky, nikto z nich neveril. Celé kusy z reaktora sa váľali po zemi a oni neverili vlastným očiam – až taká je sila tréningu. Aj toto je jeden z dôvodov, prečo jadrovú technológiu ľudstvo nesmie používať – nedorástlo k nej. Keby som bol idealista, povedal by som, že ak makrosvet stvoril Boh, potom mikrosvet stvoril diabol a sily z mikrosveta čerpá diabol na to, aby rozbil makrosvet.

Hovoril som tiež s námestníkom riaditeľa francúzskej Cogemy a on mi potvrdil, že najdôležitejšia téza firmy znie: žiadna havária sa nemôže stať. Keď sa stane, kto poistí ľudí, spýtal som sa. Odpovedal, že oni nepoistujú ľudí, na to nemajú peniaze. Na otázku, čo keď sa havária predsa stane a vás budú nútiť niesť zodpovednosť, mi odpovedal, že so štátom podpísali zmluvu o obmedzení zodpovednosti za škody spôsobené obyvateľstvu. Teda kdesi hlboko drieme myšlienka, že sa havária môže stať. Už dopredu však zachraňujú firmu, ktorá prevádzkuje jadrovú technológiu, a obmedzujú jej zodpovednosť za škody ňou spôsobené. Tak je to na celom svete. To je aj hlavný princíp Viedenskej konvencie za obmedzenie zodpovednosti za spôsobenú škodu.

PG: Ďakujeme za rozhovor.

Zhovárali sa Luba Trubíniová a Maroš Silný.

Z ruštiny preložila Larisa Prekopová.

Ve svém desetistránkovém kritickém vyjádření poukazují ekologové především na to, že je nelogické, aby vláda nejprve schválila dokument Státní politiky životního prostředí a teprve půl roku poté projednávala zprávu o stavu tohoto prostředí. Ale bylo by to nelogické pouze v případě, že by vláda cítila potřebu rozhodovat v této oblasti se znalostí věci. Schválené dokumenty však mají zřejmě jiný cíl a plní před volbami podobnou funkci jako v minulosti hrdá hlášení o plnění plánu, připravovaná vždy v předvečer slavných výročí.

Z tohoto důvodu také nemůže být na škodu, že oba dokumenty jsou v podstatě jen vnitřním materiálem Ministerstva životního prostředí (pro přesnost dále jen: Bendovo ministerstvo) vypracovaným bez valné spolupráce s ostatními ministerstvy.

Po metodologické stránce je nejdůležitějším rysem zprávy nesrovnatelnost jejích údajů s minulými daty, takže je prakticky nemožné objektivně porovnat stav dnešního a předlistopadového životního prostředí.

Jako obvykle, při popisu dnešního stavu se zpráva hemží tolika superlativy, že v jejích houštích lze jen obtížně vystopovat, co z ukazatelů zlepšení kvality životního prostředí lze přičíst tvrdě, neúnavně a nekompromisní ofenzivě Bendova ministerstva a co je důsledkem jiných vlivů (pokles výroby, rozpad východních trhů apod.).

V jedné z nejobavějších oblastí současného ekologicky relevantního vývoje, tedy v oblasti vývozu surovin, je zpráva vyloženě krotká. Obsahuje sice povzdech nad faktem, že úhrada za vytěžené nerosty činí nejvýše pouze 10 % z tržní ceny vydobytých nerostů, s žádnou iniciativou v této oblasti však nepřichází. Jak konstatují ekologičtí odborníci: „Zpráva se vyhýbá sdělení, že návrh nového horního zákona, který měl řešit největší disproporce v ochraně neobnovitelných přírodních zdrojů, nebyl vládě vůbec předložen.“

Bendova zpráva nijak nekomentuje ani skutečnost, že hnědé uhlí a energie jsou zdaněny 5 % sazbou daně z přidané

Teorie a praxe ekologického benditismu

Jan Keller

Počátkem tohoto roku schválila vláda České republiky Zprávu o stavu životního prostředí ČR v roce 1994. V polovině března se k jejímu obsahu a její kvalitě vyjádřila skupina nezávislých ekologů.

hodnoty, čímž stát nepřímo dotuje ceny energeticky náročných výrobků.

Podobně se zpráva vyhýbá informacím o nepříznivých důsledcích těžby a zpracování vápence, kameniva a šterkopísku ve vztahu k ochraně přírody a uchování krajinného rázu. Neobsahuje například ani analýzu trendů, směřujících k enormnímu nárůstu těžby vápence v souvislosti s programem odširování velkých zdrojů znečištění ovzduší.

Zpráva nijak nekomentuje, ale dokonce ani neuvádí údaj ze „Zelené zprávy“ Ministerstva zemědělství, podle níž se výměra půdy chráněných krajinných oblastí snížila mezi lety 1993 a 1994 o plných 14 848 ha.

Kuriozní čtení obsahuje Bendova zpráva v pasážích věnovaných odpadům. Vhodným výběrem sledovaných veličin zpráva dosahuje toho, že objem odpadů u nás zázračně poklesl. Různými úpravami metodiky evidence odpadů se podařilo dosáhnout tohoto imponujícího pokroku: zatímco v roce 1987 se u nás podle zprávy vyprodukovalo 626,7 miliónu tun odpadů, v roce 1994 už to bylo jen 50 miliónů tun! Produkce nebezpečných odpadů obdobně poklesla z 14,6 miliónu tun na 5,4 miliónu tun. Pokud Bendova zpráva v tomto bodě neklame, pak jediným přijatelným vysvětlením je zázrak, snad s trochou poctivého statistického šarlatánství.

V kapitole o dopravě chybí fakta o vládou záměrně protěžované silniční dopravě. Jestliže Německo, Belgie, Holandsko a další země vyžadovaly v roce 1995 za jedno vozidlo a den poplatek 6 ECU, Rakousko 18 ECU a Švýcarsko dokonce 19 ECU, v České republice je stanoven poplatek podle hmotnosti vozidla od 29,2 ECU do 58,3 ECU za jeden rok!

V Bendově zprávě lze nalézt dokonce i vyložené gagy. Například horší zdravotní stav obyvatel Teplicka v porovnání s obyvateli Pachtaticka je vysvětlován hypotézou o vyšší míře kouření obyvatel prvé z uvedených oblastí.

Zpráva odborníků obsahuje výčet dlouhé řady dalších nepřesností, mylných

údajů a zavádějících tvrzení, jež všechny naše vláda v polovině ledna schválila.

S uvedenými skutečnostmi dobře koresponduje jedna z posledních afér týkající se těžby našeho zlata. Ve středu 13. března prohlásil na ČT 2 prezident kanadské firmy TVX Gold, že česká vláda v zásadě podporuje plány jeho firmy na těžbu zlata v Kašperských horách. „Znovu se nám dostalo potvrzení, že budeme-li úspěšní při zajištění správných podmínek pro těžbu, dostaneme i příležitost uskutečnit ji.“

Toto prohlášení zaznělo krátce poté, kdy ministr František Benda v teatrálním projevu prohlásil, že zmíněnou těžařskou společnost vyžene z chráněné krajinné oblasti třeba i za pomoci policie. Ve čtvrtek 14. března sdělil novinářům vysoce postavený zdroj z Bendova ministerstva, že v „nějaké štole si kutat mohou, tam životní prostředí neohrožují“.

Situace je tedy taková: vláda, jejíž ministr chce vyhnat těžařskou společnost za pomoci policie, údajně slibuje řediteli této společnosti, že jeho nárok na těžbu bude podporovat. Je-li to pravda, pak vláda svého ministra blamuje, stejně jako jeho podřízený, který si dělá z jeho rozhořčení legraci. A co pan ministr? Chystá se podat žalobu na redaktora ČT 1 Pavla Bezoušku, který prý o něm referuje neuctivě. Jestliže si z pana ministra všichni dělají legraci, proč by to, proboha, měl soud zakazovat právě P. Bezouškovi?

Jan Keller (1955)

vystudoval historii a sociologii na filozofické fakultě v Brně. Poté pracoval ve Filozofickém ústavu ČSAV a v pivovaru Nošovice. Nyní je docentem sociologie na Masarykově univerzitě v Brně.

Kto potrebuje vodné dielo Slatinka

Renáta Riečanová

Prvé záznamy o dedine Slatinka pochádzajú z roku 1388. V roku 1957 Rada Okresného národného výboru rozhodla o zániku obce spolu s desiatkou ďalších v okrese. Začala 40-ročná agónia dediny.

Údolie rieky Slatiny a úpätie Javoria poskytoval obyvateľom dediny Slatinka aj v minulosti dostatok úrodnej ornej pôdy, pasienkov aj lesov, aby mohla obec prosperovať a rozvíjať sa. Svoj najväčší rozmach dosiahla pred 2. svetovou vojnou, keď v nej bývalo takmer 400 obyvateľov. Po vojne si Slatinčania vystavali nové, na tie časy moderné domy, svojpomocne si vybudovali školu, zvonicu, obchod, kultúrny dom a železničnú zastávku. Rozvoj skončil v roku 1957.

Jedným z dôvodov rozhodnutia Rady ONV bola snaha socialistickej moci zlikvidovať malé obce s roľníckym obyvateľstvom spolu s tradičnou roľníckou kultúrou a vytvárať veľké dediny, kde by sa život „vyrovnal životu v mestách“. Tu by boli občania ďaleko lepšie podriadení všetkým formám kontroly, ktoré si mocenský systém vytvoril. U Slatinky bol ešte jeden vážny dôvod navyše. Bol ním Štátny vodohospodársky plán z roku 1954, ktorý na mieste dediny uvažoval s výstavbou priehrady. V tom istom období, teda v 50-tych rokoch, vznikali aj iné megalomanské projekty, napríklad systém priehrad a kanálov na Váhu a Hrone, ktoré mali splaviť Váh po Žilinu, resp. Hron po Žiar nad Hronom. Ich cieľ bol viac ideologický ako ekonomický. Mal ukázať schopnosť nového spoločenského poriadku zvíťaziť nad „nepriateľkou“ prírodou (v duchu hesla *Poručíme vetru, dažďu*). Myšlienka priehrady Slatinka nebola v čase svojho vzniku zdôvodnená ani z vodohospodárskeho, ani z ekonomického hľadiska. Analýzy vypracované v roku 1995 v rámci procesu posudzovania možných vplyvov projektu VD Slatinka na životné prostredie (EIA) dokazujú, že sa ju nepodarilo zdôvodniť dodnes. Tento fakt, samozrejme, nebránil investorovi vodného diela, štátnemu podniku Vodohospodárska výstavba, v systematickej likvidácii dediny.

Rozhodnutie Rady ONV znamenalo pre Slatinku napríklad to, že v dedine

foto: Andrej Zeman

nebude nikdy vodovod, kanalizácia, plyn či iná infraštruktúra. Zákaz výstavby zasa spôsobil, že ďalšie generácie Slatinčanov prestali spájať svoju budúcnosť s rodnou obcou. Tým sa narušila jej prirodzená štruktúra. Počet obyvateľov začal klesať, mladí ľudia postupne odchádzali preč. Vývoj ustrnul a medzi obyvateľov sa začala vkrádať neistota. O priehrade sa veľa hovorilo, ale stále zostávala len v podobe niekoľkých čiar na mape. Ľudia nevedeli a ani dodnes nevedia, kedy (a či vôbec) sa bude stavať.

Situácia sa ešte zhoršila v roku 1976, keď Slatinku pričlenili k neďalekej Zvolenskej Slatine, s ktorou nikdy spoločensky nesplynula. Po vydaní stavebnej uzávery v roku 1984 už neboli možné ani stavebné úpravy, ani prevody nehnuteľností, čo znamenalo citelný zásah do života obyvateľov. Od tohto okamihu si nikto v Slatinke nemohol prestať dom či pristaviť kôľnu. V rokoch 1988–1990 prebiehalo vykupovanie a vyvlastňovanie domov a pôdy. Aj keď nebolo v rozpore s platnými zákonmi, investor využil nízke právne vedomie a neinformovanosť

občanov, aby sa celý proces urýchlil a aby štát za majetok zaplatil čo najmenej. Obyvatelia obce nevedeli, čo to znamená, keď im povedali, že buď pôdu predajú, alebo budú vyvlastnení. Mnohí si mysleli, že potom nedostanú žiadne peniaze. A tak predali svoje majetočky za babku. Tí, ktorí podpísali kúpne zmluvy, stratili tak možnosť spätného navrátenia majetku v prípade, keby sa stavba ne realizovala. O tomto ich investor, samozrejme, neinformoval.

V Slatinke žije v súčasnosti asi 80 ľudí, väčšinou starších ako 60 rokov. Chýba im bežné vybavenie dediny a aj autobusové spojenie s okolitým svetom; vlakovú zastávku im zrušili už dávno. Nakupovať môžu 2-krát týždenne, lekár prichádza raz do mesiaca. Likvidačné metódy vodohospodárov, používané na viacerých miestach na

Slovensku (Mojšova Lúčka, Tichý Potok a inde), teda i tu splnili svoju úlohu.

Dedina je rozpoltená. Jedni tvrdia, že by zo Slatinky odišli hoc aj dnes, druhí zasa, že ich odtiaľ nikto nedostane. Pri podpisovaní kúpno-predajných zmlúv sľuboval investor ľuďom náhradné ubytovanie, nové domy vo Zvolenskej Slatine. Všetko presne podľa známeho porekadla *Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú*. Dnes sa hovorí o bytovkách, či dokonca o ubytovni po robotníkoch. Pre obyvateľov obce teda situácia naozaj neutešená...

Zdôvodňovanie vodného diela

Kde sú príčiny dnešného stavu? Komu má slúžiť plánovaná vodná nádrž? Čo vlastne podmienovalo vznik projektu na jej výstavbu? Investor zdôvodňuje nutnosť výstavby VD Slatinka potrebou zabezpečiť požiadavky na odber vody v oblasti dolného Hrona – pre jadrovú elektrárňu Mochovce (JEMO), závlahy, priemyselný závod Levitex a levické rybníky. Argumentuje sa tiež nutnosťou zabezpečiť minimálny prietok v koryte Hrona,

aby nebola ohrozená existencia vodných organizmov, ktoré sú citlivé na prúdiacu vodu a vyžadujú jej kvalitu. Pôvodný projekt (mimočodom 40 rokov starý) vychádzal zo všeobecne nadhodnotených potrieb vody, pričom sa vôbec nezohľadnili možnosti úspor. Tomu zodpovedal aj vypočítaný objem VD Slatinka – dvadsať sedem miliónov m³. Počítalo sa s veľkým rozširovaním závlah na dolnom Hrone a s prevádzkovaním štyroch blokov JEMO. V takejto situácii by bol v extrémne suchých obdobiach na dolnom Hrone nedostatok vody, čo je „hlavný argument“ zástancov výstavby VD Slatinka.

Ale pozrime sa na celý problém bližšie. Predpoklad zvyšovania závlah je v súčasnej situácii rovnako nereálny ako možnosť uviesť do prevádzky všetky štyri bloky JEMO. Už dnes existujúce závlahové systémy nie sú dostatočne využité, problémy s financovaním dostavby prvých dvoch blokov jadrovej elektrárne sú všeobecne známe. Pri dostatočnom zabezpečení vody pre všetkých odberateľov (tých súčasných i predpokladaných v budúcnosti), keď vezmeme do úvahy historicky najsuchšie obdobie (rok 1947), by bola potrebná zásoba vody v povodí Hrona len cca 1/5 z pôvodne plánovaného zásobného objemu vodného diela (4,7 miliónov m³).

Zatiaľ čo vodohospodári presadzujú VD Slatinka ako jediné a najlepšie riešenie problému, existuje k nemu niekoľko reálnych alternatív. Určité množstvo vody (asi 1,4 milióna m³) sa dá zabezpečiť z nevyužitého objemu vodnej nádrže (VN) Môtová, ktorá bola, takisto ako VD Slatinka, projektovaná pred niekoľkými desaťročiami kvôli riadeniu prietokov na dolnom Hrone. Vhodné riešenie problému nedostatku vody v povodí a celkový pozitívny vplyv na agrárnu krajinu (napríklad zvýšenie jej biodiverzity) by poskytli malé vodné nádrže na zregulovaných a silne pozmenených malých tokoch priamo v poľnohospodárskych oblastiach (zhruba 5 miliónov m³ vody).

Je tu aj – čisto technická – možnosť vybudovať VN Mochovce. Tá by mala oveľa menší zásobný objem ako priehrada na rieke Slatine (2 milióny m³). Okrem toho by sa nachádzala priamo v oblasti, kde sa má zvýšiť spotreba vody a nie 100 kilometrov ďalej. Environmentálne, sociálne a aj ekonomické straty by tak boli neporovnateľne menšie. Kombináciou uvedených troch alternatív

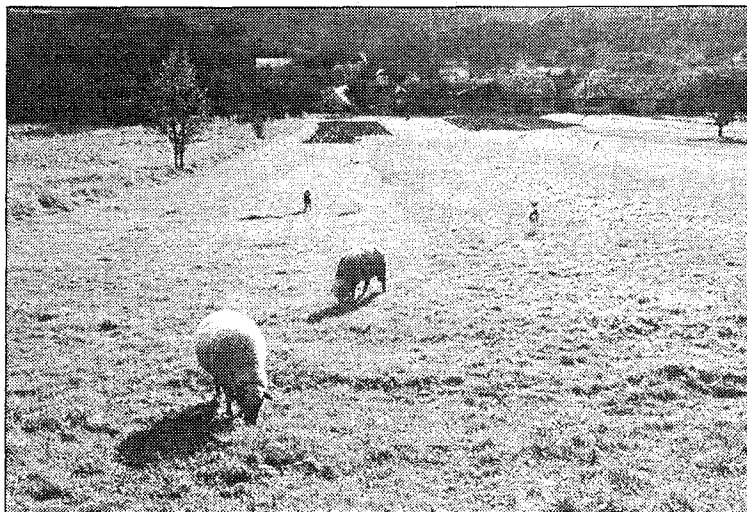

foto: Andrej Zeman

sa zabezpečí dostatočný zásobný objem pre najpravdepodobnejší scenár odberov.

Avšak jediným a skutočne dlhodobým riešením je navrátiť krajine jej prirodzenú schopnosť zadržiavať vodu (tzv. retenčnú schopnosť), to znamená zmeniť súčasnú umelo vytvorenú štruktúru krajiny. Treba obnoviť mokrade, mŕtve ramená v okolí tokov, zväčšiť plochu lesa v krajine, obnoviť prirodzenú skladbu drevín a podobne. Opatrenia na celoplošné zvýšenie retenčnej schopnosti krajiny by zabezpečili podľa odhadov asi 50 miliónov m³ vody a spôsobili by dlhodobé vyrovnanie a zlepšenie prietokov Hrona, čo nie je možné dosiahnuť žiadnym technickým zásahom človeka do krajiny.

Zachráňme Slatinku!

Vybudovanie VD Slatinka by znamenalo zaplavenie 266 hektárov krajiny. Zničilo by 12 kilometrov dlhé údolie rieky Slatiny, ktoré je na Slovensku už posledným meandrujúcim stredohorským údolím nedotknutým dopravnými

stavbami a produktovodmi. V zátopovom území by zanikli alebo by boli vážne narušené štyri z celoslovenského hľadiska mimoriadne cenné prírodné lokality, ktoré majú hodnotu prírodných rezervácií. Výstavbou priehrady by sa úplne zlikvidoval biokoridor regionálneho významu a konečným dôsledkom výstavby a zaplavenia územia by bolo narušenie jeho ekologickej stability.

Vodohospodári na vyššie spomínané možnosti riešenia celého problému buď vôbec nereagujú, alebo ich nie sú ochotní akceptovať. Tým len potvrdzujú svoj prvotný záujem vystavať priehradu v každom prípade a za každú cenu, či už je alebo nie je potrebná, a bez ohľadu na dôsledky, ktoré prinesie. Kým vo vyspelých krajinách už skončilo obdobie zbytočných gigantických projektov, ktoré pohltia milióny zo štátneho rozpočtu a prírode skôr uškodia ako pomôžu, na Slovensku to

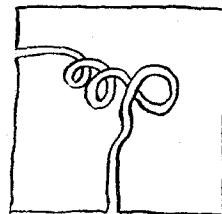
tak nie je. Popri iných dobre známych plánoch to potvrdzuje aj projekt vodného diela Slatinka.

Renáta Riečanová (1975)

je študentka Fakulty ekológie a environmentalistiky vo Zvolene, odbor krajinná ekológia. V Združení Slatinka sa venuje styku s verejnosťou a prácou s médiami.

Združenie Slatinka pôsobiace vo Zvolene sa zaoberá presadzovaním alternatív k vodnému dielu Slatinka. Vzniklo v roku 1993 ako reakcia občanov na snahy štátneho podniku Vodohospodárska výstavba o znovuoživenie projektu vodného diela. Poslaním združenia je činnosť v povodí rieky Slatina zameraná najmä na ochranu životného prostredia a prírodných hodnôt v duchu trvalo udržateľného života. Za necelé tri roky činnosti má Združenie Slatinka takmer 600 členov nielen z regiónu, ktorého sa výstavba vodného diela priamo dotýka, ale i z celého Slovenska. Ďalších viac ako 1000 občanov vyjadrilo združeniu podporu podpisom pod petíciu požadujúcu nezačať s výstavbou VD Slatinka.

KOŘENY KRIZE

Netečnost environmentalistů k této bance je až zarážející, neboť EIB hraje jednu z největších rolí ve světě investic do rozvoje. Může poskytnout půjčku až do výše 50 % nákladů projektu (výjimečně i výše, např. na projekt, jež je součástí TEN); většinou spolufinancuje projekty spolu s rozvojovými bankami (EBRD, SB) a s bilaterálními institucemi zemí EU.

O možnostech EIB vypovídá výše investic. V roce 1994 investovala 19,9 miliard ECU, z toho 2,2 miliardy mimo EU. Pokud jde o výši půjček, je v podstatě rivalem Světové banky (SB). Na rozdíl od ní však těží z toho, že její činnost nepodléhá takovým environmentálním procedurám, jaké byla SB v posledních letech nucena přijmout. Složení personálu EIB, pokud jde o odbornost – ať už sociální nebo ekologickou, je od SB velmi odlišné; většina zaměstnanců má buď technické nebo ekonomické vzdělání. EIB přitom zhusta investuje v zemích s velmi slabou environmentální politikou. Jejími klienty jsou nejen státy EU, kde banka podporuje ročně stovky projektů, ale i 12 států střeozemní oblasti, 30 zemí Asie a Latinské Ameriky, 70 signatářů 4. Lomské konvence v Africe, karibské oblasti a Tichomoří, a dále střední a východní Evropa.

Ekologický dopad projektů: nezáměr

EIB zatím prokázala malý zájem o ekologické a sociální dopady svých projektů. Je odtržena od plánování a provádění environmentální politiky, přenechávajíc tyto funkce členským státům a institucím EU. Tento přístup má kořeny ve skutečnosti, že se EIB považuje více za banku soukromou než rozvojovou. V důsledku toho popírá nutnost větší zodpovědnosti za dopad jí podpořených projektů. V roce 1984 se sice Rada guvernérů (nejvyšší orgán EIB) zavázala k tomu, že jednou za dva roky zhodnotí vliv bankou financova-

Infrastruktura nade vše

Pavel Příbyl

Evropská investiční banka (EIB) byla založena v roce 1957 jako instituce Evropského společenství s cílem podporovat projekty na zajištění jeho vyrovnaného rozvoje. Zájem nevládních organizací o tuto instituci není zatím příliš systematický. Počátkem 90. let se jí zabýval WWF, avšak na jím vydanou studii nenavázaly žádné kampaně. Dnes zájem o EIB v environmentálních kruzích ožívá v souvislosti s jejími investicemi do transevropských sítí (TEN).

ných projektů na životní prostředí, avšak podle WWF nebyl tento závazek nikdy naplněn.

Kolem 68 % půjček EIB směřuje do oblastí, splňujících podmínky pro financování ze strukturálních fondů EU. EIB může půjčit kupříkladu na realizaci projektů, určených ke sladění infrastruktury s ekologickou legislativou EU. Na ekologické projekty začala banka poskytovat půjčky v roce 1973, v roce 1983 se po podpisu deklarace o ekologické politice a procedurách stala členem Výboru mezinárodních rozvojových institucí (CIDIE). O rok později přijala Rada guvernérů ekologickou politiku, jež, kromě proklamovaného přísného dodržování ekologických předpisů (jak na úrovni států, tak v rámci EU), zahrnuje mj.:

- v přípravné fázi projektu brát na zřetel celkový dopad projektu na životní prostředí, včetně přeshraničních vlivů;
- usilování o zvýšení ekologického uvědomění realizátorů projektu s cílem přimět je ke zvolení méně znečišťujících variant;
- neschvalování projektu mimo EU, pokud nespĺňuje mezinárodně uznávané normy.

Přesto je pro EIB charakteristické, že žadateli o půjčku předkládá pouze soubor minimálních požadavků, ačkoliv jí financované projekty mají skoro vždy

významný dopad na životní prostředí.

Formální podřízení pravidlům EU

Banka se zatím nesnaží podporovat ekologicky zaměřené projekty a ani naopak nevyužívá svého vlivu ke zkomplikování finančního zabezpečení těch projektů, které způsobují ekologické problémy. Přitom mohla představovat jeden z hlavních faktorů skutečného uplatňování evropské legislativy.

Ačkoliv Evropská komise na banku v otázce „ekologizace“ příliš nenaléhá, mohou se nevládní organizace při svém úsilí o její větší odpovědnost opřít o řadu směrnic a materiálů, jež se snaží dokázat, že trvale udržitelný rozvoj je rámcem veškeré činnosti členských států. V roce 1993 byl přijat 5. ekologický akční program, ratifikována Smlouva o EU (která nazvala „udržitelný a neinflační růst, respektující životní prostředí“ klíčovou záležitostí)¹, byla vypracována „Bílá kniha o růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti“ obsahující kapitolu nazvanou „Myšlenky o novém (trvale udržitelném) rozvojovém modelu společenství“. EU také vyslovila požadavek posuzování dopadu na životní prostředí, v němž EIB přímo zmiňuje (nařízení 85/337/EEC) a požadavek přístupu k informacím o životním prostředí (nařízení 90/113/EEC).

Slabá motivace k prosazování ekologické politiky

Proces rozhodování o půjčce vyžaduje tzv. předběžný názor projektového týmu, hodnocení Výboru pro management nebo Rozhodovacího výboru a 2 až 5 denní návštěvu u žadatele. Na základě zprávy o aspektech uvažovaného projektu rozhodne Výbor pro management o tom, zda doporučí schválení projektu Radě ředitelů. Součástí projektové zprávy je i ekologický přehled připravovaný

tzv. technicko-poradní sekci. Podobný přehled není součástí zpráv žádných dalších hodnotících subjektů, což je v rozporu s myšlenkou integrace ekonomiky a životního prostředí, obsaženou v 5. ekologickém akčním plánu EU.

Sama EIB není zodpovědná za posuzování dopadů na životní prostředí a nemá ani žádnou specializovanou ekologickou komisi. Pro tvrzení zástupců banky, že posuzování projektů „systematicky zahrnuje hodnocení dopadů na životní prostředí“, nenalezneme žádné důkazy.

Po schválení každého projektu se připraví **Zpráva o realizaci projektu** a projekt je podroben detailní analýze. Ani před rokem 1992, ani později EIB nezveřejnila žádný ekologický přehled svých projektů.

Zásadní změny nebo zelená fasáda?

Pod vlivem toho, že samotná EU přinejmenším formálně usiluje o zpřísnění některých ekologických norem, zahájila EIB úpravu svých nástrojů, za jejíž cíl vyhláší větší pozornost pro ekologické záležitosti. Jedná se o sepsání „ekologické charty“, požadavek „ekologického“ přehledu pro každou zprávu technicko-poradní sekce o projektu, přípravu pravidel posuzování dopadů na životní prostředí a vytvoření seznamu hodnotících kritérií pro každý z hlavních sektorů, do nichž půjčky EIB směřují. Stále však zůstává otevřena otázka trvalé udržitelnosti a zajištění účasti veřejnosti. Jeden ze zástupců sekce členských států tvrdí, že striktní schvalovací proces, jenž by zahrnoval rozmanité technické a environmentální kontroly, je chápán jako obtíž, která by mohla snížit hodnotu relativně levných bankovních peněz. Pak by se ale měla EIB vyhnout vytváření dojmů, že vůbec nějakou ekologickou politiku má.

Z rozhodnutí Rady guvernérů z roku 1984 o půjčkách na ekologické projekty by se mohlo zdát, že EIB na ně v letech 1987 až 1991 půjčila kolem 8,3 mld. ECU – t.j. cca 15% svého rozpočtu.² EIB byla společně se Světovou bankou zapojena v nastartování ekologického programu ve Středozemí a ve vypracovávání studií o Baltu, Labi a Dunaji. Většina z nich se týkala znečištění vody a ovzduší. Tyto projekty však nebyly nijak zhodnoceny a je tedy těžké určit, zda posloužily svému původnímu účelu a dosáhly svých cílů.

Pochod na východ

V roce 1990 začala EIB poskytovat půjčky státům středovýchodní Evropy. Mezi koncem roku 1989 a počátkem roku 1991 schválila půjčky šesti státům oblasti ve výši 1,7 mld. ECU; v období 1993 až 1996 činí výše půjček přes 3 mld. ECU pro 11 států. Lze je očekávat i v budoucnu – především v podstatném zastoupení v projektech na rozvoj infrastruktury a energetiky. Jejich cílem je usnadnění volného pohybu osob, zboží a informací v předpokládaných dalších členských státech EU. Ten má vést ke zvýšení konkurenceschopnosti unie na světovém trhu.

Prioritními cíli toku půjček do východní Evropy jsou především doprava, dále telekomunikace, energie a průmysl, přičemž banka investuje hlavně do malých a středně velkých projektů, kterým se dostává pomoci (max. 25 mil. ECU) nepřímo prostřednictvím tzv. „všeobecných půjček“ (Global Loans)³. Část půjček však směřuje (buď přímo, nebo s využitím vlád či místních bank jako prostředníků) také do konkrétních projektů většího měřítka.

Kromě toho se EIB ujímá i technického poradenství. Podle organizací Global 2000, Euronatur a dalších se zapojila do projektu dostavby JE Mochovce jako posuzovatel návrhů a poradce v technických záležitostech.

Včera, dnes a zítra

Při posuzování přehledu investic EIB ve střední a východní Evropě je zjevné, že relativně málo peněz půjčuje banka na ekologické projekty a že se nejvíce soustřeďuje na transevropské síť (do dopravy mířílo v letech 1990 až 1994 38 % půjček, do telekomunikací a energetického sektoru 39 %).

V procentuálním vyjádření lze strukturu půjček rozdělit takto:

- silnice/automobily 26,6 %;
- telekomunikace 25,3 %;
- železnice 21,6 %;
- infrastruktura (ropa, plyn, elektrina, přístavy) 16,6 %;
- letiště 7,2 %;
- životní prostředí 2,7 %.

Podobnou strukturu můžeme očekávat i v budoucnu. Např. na Slovensku se na výstavbu dálniční sítě počítá s náklady 174,4 mld. Sk, přičemž 50 mld. se očekává především od ExIm bank, EBRD a EIB. Zdá se, že v České republice EIB zatím v dopravní oblasti, kromě financování

modernizace železničního koridoru Děčín – Praha – Břeclav, pouze pomohla mladoboleslavskému Volkswagenu a na dálnice zapoměla. Nelze ale vyloučit, spíše naopak, že se s jejími investicemi do silniční infrastruktury ještě setkáme. Současná vláda sice není půjčkám příliš nakloněna, na druhou stranu však bude těžko získávat prostředky na realizaci dopravní politiky, jež předpokládá rozpárání naší země dalšími pásy dálnic. Ministr financí v dubnu 1995 sdělil, že půjčky od EIB jsou velice výhodné a třeba pro výstavbu dálnic by bylo možné je využít. První vlašťovkou, i když zatím našťěstí nikoliv dálniční, je připravovaná půjčka ve výši 2 mld. Kč na projekt modernizace mezinárodních silnic v ČR do roku 2000.

- 1 Termín „trvale udržitelný růst“ je z ekologického hlediska jasným protimluvem. Je také jedním z významných důvodů skepse k možnosti jakési „ekologizace“ EU do té míry, že by v ní bylo možné žít trvale udržitelným způsobem. EU se zatím v honbě za hospodářským růstem s další degradací životního prostředí lehce smíruje. Tento výčet je zde uveden jako důkaz, že požadavky na šetrnější přístup EIB k životnímu prostředí lze částečně opřít i o oficiální stanoviska EU.
- 2 Prezident EIB uvádí, že EIB poskytuje čtvrtinu svých prostředků na ochranu životního prostředí a podporu managementu [příloha Mezinárodní politiky 3/95].
- 3 Global loans – úvěrové limity otevřené 130 bankám a specializovaným finančním institucím, rozmístované podle kritérií stanovených EIB.

Literatura:

The Environmental Relations Between The EC and The Countries of CEE, Angelika Rubin & Martin Kaspar, Euronatur, říjen 1993
EIB Annual Report 1994

EIB: Financing in CEE Countries, leden 1995

Some Notes on The EIB and Its Role in The CEE, James N. Barnes, FoE Francie, únor 1995

A Review of The Transport Policies of The Multilateral Lending Banks and Their Environmental Consequences, Dorian Speakman, Polski Klub Ekologiczny, 1995

Banka podporující evropskou integraci, Sir Brian Unwin, příloha Mezinárodní politiky, 3/95

Přehled investic EIB ve středovýchodní Evropě, Angelika Rubin, Euronatur, 1995

Survey International Finance, Business Central Europe, duben 1995

Pavel Příbyl (1972)

pracuje v brněnském Centru Hnutí DUHA. Věnuje se monitorování činnosti nadnárodních institucí a vede Skupinu pro podporu lokálních aktivit.

Být pružný a vůči všemu imunní

Jan Keller

(podle *The Ecologist* č. 6/1995)

Emily Martinová, profesorka antropologie na Univerzitě v Princetonu, nazvala svou stať *Flexibilní těla. Uvádí ji popísem změn, jimiž prošly v průběhu 20. století představy o podmínkách uchování lidského zdraví.*

Martinová ukazuje, jak zhruba od 70. let zaujímá v úvahách zdravotníků centrální roli pojem imunitního systému. Většina lidí si jej představuje jako něco uvnitř svého těla, co dokáže, je-li vše v pořádku, reagovat na ohrožení přicházející zvnějšku. Ve věku AIDS se neporušený imunitní systém stává přímo symbolem, poslední instancí, která má rozhodující slovo ve věci našeho osudu. Představa jeho selhání se pro mnoho lidí stává trvalou noční můrou.

Výsledkem je úzkostlivá péče o zvyšování odolnosti svého imunitního systému. Jakýkoliv chemický lék, nepřírodní dieta či rada kohokoliv ohledně životosprávy se stává věrohodnou a zcela přirozenou, stojí-li za ní argument o zaručeném posílení imunity. V podstatě není důležité žít zdravě anebo přirozeně. Důležité je vypěstovat si odolný imunitní systém. Vše ostatní se pak již přidá.

Poruchy imunitního systému, z nichž AIDS představuje jen vrchol ledovce a mezi něž dále patří například syndrom chronické únavy či astma, jsou mnoha lidmi považovány za výsledek znečištěného prostředí: pesticidů ve vodě, kterou pijeme, a v jídle, které jíme; zvýšené radiace, environmentálního znečištění všeho druhu. Co s těmito znečištěními dělat? Přece pěstovat silný imunitní systém. Jakmile své zdraví odvozujeme – v intencích nejlepších tradic individualismu – od neporušenosti svého vnitřního imunitního systému, můžeme doufat, že právě naše neporušené nitro je tím nejlepším lékem na znečišťování. Taková víra je méně namáhavá než snaha přičinit se o zlepšení kvality vnějšího prostředí pro všechny.

Zároveň s touto vírou se rozvíjí tendence k novému elitářství. Síla či slabost imunitního systému se stává měřítkem kvality člověka a míry jeho životních šancí. Vytváří se tak předpoklad pro vznik nové zvláštní formy rasismu, kdy lidé se silnou imunitou věří, že jsou v jistém smyslu nadlidmi, že jsou vyvoleni uspět tam, kde ostatní nemají vinou své vlastní nedokonalosti žádnou šanci.

Tato víra v nadlidi přivedla pět Texanek k prapodivnému testu. Pod dohledem tisku a veřejnosti se postupně jedna po druhé vyspaly s mužem nakaženým virem HIV, aby tak dokázaly, že se díky svým schopnostem nenakazí.

Autorka článku dále ukazuje, že jen zdánlivě nezávisle na těchto úvahách z oblasti zdravotnictví a hygieny se rozvíjejí v oblasti manažerské diskuse o tom, jaký druh osob a organizací je nejzpůsobilější uspět v hospodářské soutěži. Klíčovým slovem těchto debat je termín flexibilita, čili ohebnost, pružnost. Tato slova se stala zaklínadlem manažerů. Řada velkých firem pořádá pro své zaměstnance sportovní soustředění a výcviky, během nichž musejí prokázat maximální psychickou ohebnost a pružnost. V roce 1991 prošlo těmito výcviky také 22 000 pracovníků nadnárodní společnosti Fortune 500, řadových zaměstnanců i vrcholových manažerů. Úlohou těchto lidí bylo například vyšplhat na 12 metrovou kamennou zeď a, připoutání jisticím lanem, vrhnout se dolů nebo projít tzv. pampersovým testem – vyšplhat na 7,5 metrový telefonní sloup, postát na malé chvějící se plošině o rozměrech 35x35 cm, otočit se o 180° a vrhnout se k zemi.

Cíl těchto manévřů je zřejmý. Jak říká jeden z propagáčů letáček: „Svět se mění rychleji než kdykoliv předtím. Naše trhy se stávají komplexnějšími, naše výrobky se mění, čelíme globální konkurenci jako nikdy dříve. Naše přežití v 90. letech závisí na schopnosti měnit způsob naší práce.“ Firmy vyžadují muže a ženy, schopné pohybovat se v neznámé a nefixované za žádných okolností na nic pevného, snad jen s výjim-

kou zájmů firmy. Představa pružné a ohebné osoby schopné bryskně reagovat na stále nové impulzy přicházející z měnícího se prostředí je identická s představou fungujícího imunitního systému. Pouze měnící se požadavky trhu jsou v prvním případě nahrazeny neméně proměnlivými hrozbami ze strany mikroorganismů. Jak praví ve své novořeči zmíněná manažerská příručka: „Ři-

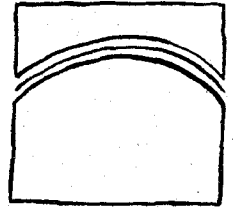
zení globální korporativní kultury, která je adaptovatelná a schopná vypořádat se s rychlými změnami prostředí, vyžaduje manažery, kteří jsou extrémně flexibilní. Flexibilita jim umožňuje uspokojovat požadavky organizace a neustále se přizpůsobovat globálním a lokálním podmínkám skrze koordinaci a alokaci organizačních zdrojů.“

Požadavek flexibility má ovšem také svou odvrácenou stranu. Vyžaduje každé ráno zapomenout na včerejší priority a včerejší loajality a za všech okolností být zodpovědný pouze své vlastní kariéře. Flexibilita ruší staré hierarchie, zavádí však na jejich místo nové. Lidé se v nich liší podle síly svého imunitního systému, který jedněm umožňuje přežít, i když vše ostatní se potápí. Druzí, málo imunní a flexibilní, jsou naopak odsouzeni k nemoci, smrti či alespoň k nezaměstnanosti. Za neúspěch nese vinu každý sám – neměl se narodit se slabým imunitním systémem. Naopak ti, kdo jej mají silný, nepotřebují sociální zajištění, jistotu v práci ani zdravotní pojištění. K čemu by jim to vše bylo, jsou-li dostatečně flexibilní?

Jen silní přežijí, říká tato nová forma sociálního (či spíše asociálního) darwinismu. Imunitně silní a flexibilní mají skvělé předpoklady pro vytvoření nové elity, která (slovy finančníka Jacquese Attaliho) se bude skládat ze svobodných nomádů bez pevnějších pout k jakémukoliv určitému místu či určitému národu. Jejich odolný imunitní systém a flexibilita je předurčující k vládě nad ostatními, od přírody hůře vybavenými pro život v dynamickém prostředí svobodného trhu.

Buď fit!

KOŘENY BUDOUCNOSTI

HLEMYŽDI,

17.1.96

ZNETVORIT HMYŽI, CO PŘEKAZÍ POHYBU, JE TŘEBA, ŽE TAHNE SE TĚ PO TĚBI CELE TVÉ TĚLO, JEŽ JE HLEMYŽDEM V OHYBU SNAD S ROZDÍLEM TÍM, ŽE ON S CÍLEŇ SVÝCH SMYSLŮ SE TĚBI PO ZRADE, JEŽ TOBĚ JE AŽ K NOSU PŘINEŠENO! KDYPAK SE TY S CÍLEŇ SVÝCH SMYSLŮ POPOTÁHNEŠ, POPOZVEDNEŠ HMYŽI K VYŠŠÍM MYSLENKÁM NEŽ TEN, CO JI ZAKRÝVAJÍ JEDNOU VYSÍVANÝM BROKATEM A PODRUHEJÍ TEMNÝM SAMETEM? KDYPAK DAŠ MILOST HLEMYŽDŮM, JEŽ PŘINESOU TI K OBEĎU NA STR. BRNÝCH PODNOŠECH? ZSINALY TOUHO BOHATŠÍCH VÝLEDKŮ SE NEOZVE ANI UZDECH, KDYŽ NOHA PŘEHLEDNUTĚHO MĚCKYŠE ROZDRTÍ. KDYPAK SAM SOBĚ PŘIZNAŠ, JAK MNOHO JE PŘIBUZNOSTÍ V ŽIVOTĚ TVÉM A JEJICH? KDYPAK ZATOUZÍŠ JAKO ONI JEN BOSÝMA NOHAMA ŠLAPAT ZA SVÝM CÍLEŇ NE PROTO, ŽE BYS NEMĚL NA BOTY, ALE PROTO, ŽE KŮŽI LEPĚ CÍTIŠ RAUNÍ ROBU? KDYPAK OČI SVOJE ZVEDNEŠ A ZACNEŠ HLEDAT HMYŽI NA OBLOZE I VE DNE? A KDY NAPOSLEDY ŘEKNEŠ: „JE LEPŠÍ MIT DVE VEČI MÍSTO JEDNE.“ ...

John G. ...

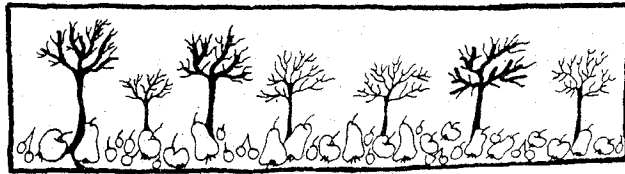
Po letošní nekonečné zimě konečně propuklo jaro. Jeden po druhém rozkvétají stromy, až oči přecházejí. Kvetoucích kaštanů nebo bíle obalené třešňovky si snad všimne i ten největší zanedbanec. Jinak ale většinu lidí stromy nezajímají.

Na co je obyvateli paneláku strom? Je hezký na pohled, můžou na něm zpívat ptáci a dává příjemný stín. Jinému člověku ale zakrývá výhled, kadí z něj přemnožení ptáci a stíní okna jeho bytu. Málokdo má zahrádku, a proto jablka získává z obchodu. Doma topí plynem, uhlím nebo elektřinou z uhlí či atomu; dřevo, které snad někdy získá, ukládá za příslušný poplatek na skládce. Panelák je z betonu, zárubně z ocele, kuchyňská linka z plastu, tak k čemu trámy, prkna a prkýnka. Dokonce jsem se doslechl o častých sporech o vlastnictví různých stromořadí mezi obcemi a silniční správou, ve kterých stromy nikdo z nich nechce. Na co je tedy dobrý strom? Na nic?

Strom, kromě toho, že má právo na život stejně jako lidé nebo jejich pejskové, může být i do posledního kousíčku užitečný. Mnohým lidem dokonce stromy poskytují celé živobytí. Ze stromu lze využívat nejen ovoce a ořechy, ale i jiné plody. Kaštiny a žaludy poslouží na krmení zvířat a v nouzi i jako potrava na přežití pro lidi, bukvicová a limbová semínka jsou stejně dobrá jako lískové oříšky (naleznete je, kromě sáčků v samoobsluze, na podzim i pod stro-

Potulný sadař

Stromy a živobytí

šroubovák udělanou z nafty, když stejně dobře může posloužit větev z jilmu, habru nebo jasanu, které si za tím účelem pěstují u domu. Mnohé věci udělané ze dřeva mají bez jakékoli úpravy ohromující trvanlivost. Třeba takový celodřevěný krov v suchu nebo dubové piloty pod vodou vydrží prakticky neomezenou dobu.

I všechny další části stromu lze výhodně využít. Z listů a malých větviček můžeme udělat kompost. Podobně využijeme i kůru, kterou lze taky použít jako nastýlku. Pařezy můžeme nechat zpráchnivět v zemi nebo po vykopání spálit v kamnech. A vlastně vůbec všechno dřevo nepoužitelné už k ničemu jinému můžete použít jako vydatné a čisté palivo. Aby toho ještě nebylo dost, dřevěný popel je vynikající hnojivo.

K čemu jsou tedy dobré stromy? Můžeme si s jejich pomocí opatřit značnou část svého živobytí.

Pěkné zamýšlení pod kvetoucími stromy Vám přeje

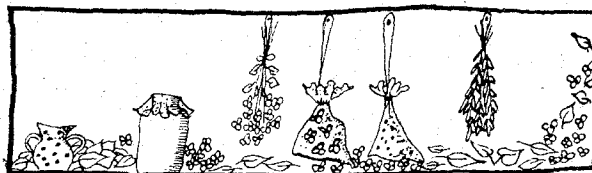
Váš Potulný sadař O.D.S.

Ak v máji práve nematurujete, mohli by ste sa na nejaký čas vypraviť za bylinkami. Zostáva len dúfať, že stráne a lúky budú už suché a aspoň trochu vyhriate. Na nich a medziach, na poliach i pastvinách od nížin až po hory, jednoducho skoro všade, môžete nájsť niektorý zo skorocelov (jitrocel), ktoré sa

u nás hojne vyskytujú. Ako liečivá rastlina sa používa hlavne skorocel kopijovitý (jitrocel kopinatý), ale používa sa i skorocel väčší (jitrocel väčší). Ten kopijovitý má na rozdiel od väčšieho listy kopijovité, to znamená pomerne úzke a dlhé. Patrí medzi rastliny, ktoré sú zaručene nejedovate, a teda bez nepríjemných vedľajších účinkov. Sú preto vhodné i do čajov pre deti a na dlhodobé pitie. Nám doma veľmi chutí kombinácia, ktorú sme „odkukali“ od slovenskej firmy Cyprián – skorocel s myším chvostom (řebříček) a mátou. Čerstvé listy, presnejšie povedané štava z nich, majú tiež antiseptické účinky a používajú sa

Františkine bylinky

Bylinky na rany

v nich, je alchemilka (kontryhel). Takisto má široké využitie – dá sa tiež miešať do bežných čajov – a okrem toho, ako inak, je aj liečivá. Čaj sa pije na úpravu menštruácie a po pôrode podporuje zavinovanie matrice. Odvar sa dá použiť tiež na urýchlenie hojenia drobných poranení a ako obklad na unavené oči. To sa celkom hodí maturantom. Aj keď máte pocit, že sa vás podobné problémy netýkajú, zájdite v máji niekam na dlhšiu prechádzku a urobte radosť sebe i vašim blízkym.

Kráčajte a buďte zdraví.

Zdraví Vás Františka

Letnice

Hana Beránková

Nastává doba tepla, lásky, pohody. Kvetou louky a vrcholící jaro začíná předávat vládu plodnému létu, slaví se letnice. Veškerá příroda se veselí a jásá, veselí se a jásá i mládež. Mladí svobodní lidé mohou po dlouhé zimě trávit čas ve voňavé krajině a ta je jim zdrojem nejedné slasti i radosti.

Vrcholem tohoto období je letní slunovrat. Původní svátky slunovratu splynuly s křesťanskými svatodušními svátky (letos 26. května). Staří Čechové tehdy přinášeli dary studánkám, zabíjeli oběti a nevázaně hodovali.

Na oslavu rozkvetlé a bujaré přírody stavěli dříve téměř všude vysoké stromy – máje, které původně představovaly vesnu, okolo níž lidé zpívali a tancovali. Veliká máje postavená uprostřed dědiny byla jako její strážný duch, kterého si místní bedlivě hlídali. Dodnes je to na venkově velká ostuda, když chasníci z cizí vesnice skácejí čerstvě postavený májový strom.

Již do prvního květnového dne sv. Filipa a Jakuba se vesnice probouzely vyzdobené velkou májí na návsi. Také každé svobodné dívce postavil její milý před domem krásnou březovou májku, aby panna věděla, jak na ni myslí. Ta, která předchozího roku přišla o svou počestnost, našla pod svým okénkem máj pokrivený a suchý.

Pravá sláva byla teprve přede dveřmi. Svatodušní svátky se slavily 50 dnů po Velikonocích a někde až dodnes zůstala zachována řada starodávných zvyků.

V sobotu před svátky pečlivě hospodyně vyzdobily dům venku i uvnitř lipovými ratolestmi. To proto, aby si měl v neděli Duch svatý kam sednout, až do příbytku zavítá v podobě holubice. Nedělní oslavy měly spíš církevní poklidný charakter, ale v pondělí zase dominovaly lidové obyčeje. Průběh letnicových královských obřadů měl v jednotlivých krajích své zvláštnosti.

Na moravském Slovácku dodnes slaví jízdy králů – honosné slavnostní obřady na koních. „Král“ se svými pobočníky jel oděn v nádherně zdobeném ženském kroji a držel v ústech růži, protože během jízdy nesměl promluvit ani se zasmát. Jejich koně bohatě zdobily pentle a květy. Průvod objížděl celou vesnici a vyvolávač v jeho čele u jednotlivých stavení opakoval veršované proslavy.

Druhou formou královských obyčejů byla tzv. hra na krále bez jízdy na koních.

foto: archiv

V Čechách mládenci v sobotu vyzdobili náves velkou májí, kolem které vyrostl les májek malých. Až bylo vše hotovo, nastalo noční hlídání, které si rozverní chasníci krátili různými neplechami. Kde co našli zapomenuté a pohozené, všechno snesli k máji a tam to naskládali do pestrých panáků a staveb. Ráno pak bylo boží dopuštění, když sedláci hledali své hrábě a hospodyně šátky. Někdy rozebrali lakotnému sedlákovu celý vůz a pečlivě ho složili na vrcholu střechy. Jaká práce a jaký výsměch ráno čekal rozzlobeného hospodáře...

Hlavní událostí májové slavnosti bylo vykoupení májíčku. Celou vesnici obcházel průvod s králem, který nesl dřevěný talíř se zapíchnutým ověčeným májíčkem. Zastavili u každého domu, v němž bydlela svobodná dívka, od které vybírali nějaký peníz. Děvčata nejprve dělala naoko drahoty, ale pak každá ráda zaplatila, protože jinak by si po celý příští rok ani jednou nezatancovala a stala se terčem posměšků. Lakota byla dokonce trestána veřejným vyhlášením dívčina jména u velké máje před shromážděnou vesnicí. Po skončení obchůzky se totiž všichni sešli na návsi a tam při opakování žertovných veršů se hezké panenky předháněly, která dá víc a která tak májíček získá. Z vybraných peněz potom chasa zaplatila výdaje na pořádání slavnosti a co zbylo, to propila.

Poslední částí her bývala poprava krále, stínání záby či její poprava katem a také slavné honby krále, které byly

přísně zakazovány pro časté úrazy.

Č. Zibrť popisuje stínání takto: „Na šibenici visí kotě nebo žába (obyčejně mrtvá), kterou má kat odpraviti. Seskočí tedy s koně a volá: ‚Vodstupte lidi na stranu, já budu stínat kotěti hlavu.‘ A tu hned je odprávi, aneb s ním následně rozmlouvá: ‚Kotě, kotě, cos to udělalo, žeš našeho krále tuze poškrábalo? A já ti to ponejprv odpouštím.‘ Po druhé: ‚Kotě, kotě, co jsi to udělalo, že jsi našemu panu králi knoflíky ukousalo? A já ti to podruhé odpouštím.‘ Po třetí: ‚Kotě, kotě, co jsi to udělalo, že jsi našemu panu králi buchty sežralo? Ponejprv jsem tě vodpustil, po druhý jsem tě vodpustil, po třetí tě nevodpustím.‘ A tu švihne mečem a usekne mu hlavu, jež daleko mezi lid odletí.“ Na Moravě chasa volila nejdříve své stárky, kteří si vyvolili své milé dívky za stárkové. V sobotu

stárci postavili štíhlu a vysokou májku a v neděli po obědě šli s muzikou dům od domu zvát na večerní slavnost u máje a zároveň vybírali koláče a peníze.

V letních královských obyčejích plnilo důležitou společenskou a komunikativní funkci vyvolávání, které probíhalo u jednotlivých domů a poté i na návsi. V prostých verších se objevovalo kladné i záporné hodnocení hospodářů a mladých svobodných dívek, které nevyjadřovalo subjektivní názor vyvolavače, ale obecný soud celé vesnice. Moravští stárci celý rok pořádali chasu. Když byli stárci sporádaní, byla i chasa v pořádku. Kéž by tak tomu bylo i dnes.

Májíček

Zkuste si doma pro potěchu vyrobit malý májek podobný těm, s nimiž obcházel průvod vesnicí a pro každou dívku byl největší chloubou, pokud se jí ho podařilo vyplatit.

Malý, asi 40 centimetrů vysoký smrček, hodně hustý, zbavte dolních větviček a vršek ozdobte dle svého vkusu – stužkami, pozlátkem, cukrovím. Dříve se zabodl doprostřed dřevěného talíře. Vy ho můžete zapíchnout třeba do pěkné keramické misky vyplněné pískem.

(Zpracováno podle knih: Č. Zibrť – Máje, Melantrich 1923, K. Pejml – Český lid ve svých názorech a obyčejích, J. R. Vilímek 1941, J. Langhammerová – Zvykoslovné předměty, SNTL 1979)

Precitnutie

Kitty Dimbleby

Kvôli výstavbe diaľnic vo Veľkej Británii mali zomrieť mnohé stromy, doliny, úbočia, prekrásne časti krajiny. Nie každý sa chcel iba s ľútosťou prizerať na túto pohromu. Ľudia z Kmeňa začali brániť stromy vlastnými telami.

Všade naokolo vidím zomierať moje deti. Cítim ich bolesť. Nežná vodná víla prestala šfáštré spievať, kľžuc sa a poskakujúc po kameňoch. Otrávil ju a ona sa už len pomaly vlečie. Jej strieborná farba sa zmenila sa kalnú hned'. Olúpili lúky o ich krásu, pošliapané jemné kvietky vädnú. Plačem, keď vraždia Duchov stromov, keď im podťnú korene, keď sa chvejú, padajú, kričia, odtrhnuté od zdroja života, všetky ich tajomstvá odhalené, vydané napospas svetu. Zvieratá, ktoré v nich našli domov, ostávajú bez svojich ochrancov a musia zahnúť. Ani vietor neunikol zlému osudu; obrovskí draci chrlia odporný jedovatý dym do jeho mocných pľúc. Dokonca i dažďové kvapky, ktoré sa trblietali, keď padali z oka vetra, zasychia a zhoria, ťažké bolesťou Zeme.

Kto som? Moju širokolistú tvár nájdete vyrezanú na laviciach v kostoloch, kde mi cirkevní otcovia ešte dovolili zostať; som však oveľa staršia ako ich viera. Niektorí ľudia ma občas zbadajú, ako sa na nich pozerám cez kôru sukovitého, vetrom ošľahaného kmeňa stromu; vidia ma, úponky sa kučera via okolo mojej tváre, moje dlane tvoria listy. Som všade a jestvujem od počiatku. Pamätám sa na časy, keď ma uctievali a pociťovali predom mnou bázeň. Ale teraz sa všetko zmenilo. Ľudia zišli zo starých ciest a zmietajú sa vo väzení, ktoré si sami vystavali. Vidám ich v mestách, stále sa niekam ponáhľajú a nemajú čas ani na to, aby sa zaoberali vlastným druhom. Už dávno nevidia krásno v strome a sú hluchí ku zvukom prírody.

Ale ešte nie je všetko stratené. Sú ešte ľudia, ktorí pestujú vo svojich oknách kvety, starostlivo ich opatrujú a polievajú každý deň. Sú ešte ľudia, ktorí sadia stromy a zachraňujú zničené živé ploty. Sú dokonca i takí, ktorí celý život zasvätili práci pre mňa.

Jedného dňa som ich videla – skupinu ľudí, ktorí bojujú za mňa. Pokúšali sa zastaviť obludného hada, ktorý mal preťáť jeden z najkrajších kútov Británie. Rástli tu stromy také krásne, až sa pri pohľade na ne tajil dych. Všetky mali zomrieť kvôli sivej zmi. Ľudia, ktorí pociťovali dotyk prírody, premenili tieto stromy na svoje domovy. Vysoko v korunách si postavili obydlia a medzi nimi

napli povrazy, ktoré vytvorili veľkú húpaciú sieť. Duchovia stromov ich prijali, cítili lásku a dobrotu, ktorá naplnila nových obyvateľov stromov. Aj na zemi vzniklo mnoho príbytkov zostrojených pomocou previsnutých konárov, ktoré siahali takmer až k pôde. Tento Kmeň žil šťastne, v súlade s prírodou, a nebral si od stromov viac, ako potreboval. Čoskoro boli všetky stromy navzájom prepojené a ľudia z Kmeňa boli pripravení vlastnými telami zastaviť armádu otrokov sivého hada, ktorí mali zničiť stromy.

Potom nastal ten strašný deň. Muži, pracujúci pre hada, prišli v žltých kombinézach a s nimi odporné, smradľavé obludy, ktoré títo ľudia riadili. Niektoré netvory mali obrovské zubiská, ktorými trhali zem, iné dlhé krky, ktoré dočiahli až na najvyššie haluze stromov. Ďalšie sa na príkaz žltých mužov zahryzli priamo do tiel stromov.

Vtedy začal boj. Ľudia z Kmeňa sa pohybovali po stromoch v nebezpečnej výške, snažili sa zachrániť konáre pred odrezaním. Niekoľko stromov už padlo za obeť a ako klesali k zemi, ľudia prenikavo kričali; ale len ja som počula krik Duchov stromov. Členovia Kmeňa, ktorí ostali na zemi, boli bezmocní. Videla som bolesť v ich očiach. Niekoľkí z nich sa pokúsili dostať do oploteného priestoru, ale žltí muži ich drsne zavrátili. Iní sa v zúfalstve snažili vyšplhať na kovové zábrany. Slzy im tiekli po tvárach. Na sklonku dňa boli už všetci unavení. Ľudia z Kmeňa skákali z konára na konár s menšou presnosťou; žltí muži riadili svoje opachy čoraz nepozornejšie. Desivý pocit hrôzy padal na všetkých, ako zomieralo stále viac a viac stromov. Zrazu jeden z Kmeňa spadol. Čas sa zastavil, keď sa jeho telo otáčalo vo vzduchu. Jeho priatelia kričali, škriabali sa na plot a pokúšali sa zachytiť padajúce telo. Túžila som mu pomôcť, ale nemohla som urobiť nič viac, len mu postlať

mäkký mach na miesto, kam dopadal a poprosiť Duchov stromov, aby nastavili svoje haluze a tlmili jeho pád. Ležal tam s dolámaným telom. Zbadala som, že ešte aj žltí muži plakali...

Nadišla noc. Zoťaté stromy ležali osamelo, porozhadzované ako mŕtvoly. Ľudia z Kmeňa chodili okolo nich ako omráčení. Ktosi pripevnil na jeden zo stromov nápis: „Bitka sa skončila, ale vojna ešte len začína.“ Sovy smutne hūkali v hlbokom žiali za strateným domovom. Drobné stvorenia, ktoré bývali medzi koreňmi, sa nemali kam ukryť. Vietor zavýjal po čerstvo obnaženom úbočí.

Teraz môj Kmeň odchádza. Po celej krajine čaká ešte veľa bitiek. Ale tu zostáva jeden z nich, ktorý sa nemôže hýbať. Môj bojovník. Dávam naňho pozor, pokým sa lieči v nemocnici. Ponúkol svoj život za moje deti a ja ho nenechám zomrieť. Za jeho oknom rastie strom a on trávi celé hodiny pozorovaním mravcov, ktoré cupitajú horodole po kôre, nevšímajúc si jeho pohľad.

Podlý had sa čoskoro priplazí až sem a plechové šváby začnú svoju nezmyselnú cestu po jeho ocelovosivom chrbte. Polia, stromy, živé ploty, jazvecie chodníčky, divé kvetiny – to všetko sa už nikdy nevráti. Ale ich tichý žiaľ a kvilivý nárek môjho Kmeňa už dolieha do uší. Človek si začína uvedomovať, čo robí. Musí precitnúť, lebo inak betónové džungle pohltnú všetko, čo je skutočné, a stroje, ktoré Človek vytvoril, zničia jeho samého. Pomaly vypúšťam úponky, dotýkam sa nimi ľudí a oni začínajú vidieť a počuť veci, aké nikdy doteraz nevideli a ani nepočuli.

To je počiatok.

Viem to.

Pretože ja som Zelený Človek.

A precitám zo spánku.

14-ročná Kitty Dimbleby sa zúčastnila protestov proti výstavbe diaľnice pri meste Bath vo Veľkej Británii.

Podľa článku K. Dimbleby: Awakening, In: Resurgence č. 170, máj/jún 1995

preložila Danuta Učňiková jr.

Orání

Hospodář, chtě své pole osetí, zorá je dřívě. Orbou se zhubí rostoucí zde tráva)¹ a půda se zkyprí. V zkyprěnou proniká vzduch i vláha snáze a s nimi i všeliká vzdušná potrava. Tytéž pomáhají také k rozpuštění potravných látek zemných.

Nebýváť však, aby hospodář jednou orbou se uspokojil, orává víckrát, obyčejně tříkrát – po první (podorává, podtrhuje) z mělka, po druhé (mísí, změťuje) hluboko a po třetí (k setí) zas mělko.

Neníť však potřeba častějšího orání při všech půdách stejná. Těžká půda žádá, aby častěji se orala nežli lehká; neboť těžká vzduchu dopouští jen málo pronikati a deštěm se slévá. Suchá písčitá půda se častým oráním tuze vysychá a vzduchem její trouch se vytravuje.

Kdo máš rozdílné půdy, začni, oraje na podzim, s těžkými a skonči s lehkými, na jaře pak naopak začni s lehkými skonče s těžkými. Však hled', abys na jaře jak nejmíň potřeboval orati. Jarním oráním se lehkou půdu vysušíš a těžkou neučiníš kypřejší, než ji byly mrazy zkyprily. Co můžeš, hled' už na zimu připraviti k jarnímu setí neb sázení. Na zimu orání zlato, na jaře olovo.

(...)

Vláčení a válení

Brány slouží rovněž k rozmělnění půdy, k vyplnění trávy a k zadělávání semena. Když čerstvým krokem se vláčí, účinkují brány lépe nežli krokem zdoluhavým; koně proto před brány jsou lepší nežli volí. Na půdách tuze těžkých třebať, aby za pluhem šly hned brány, by vyorané hroudy nezaschly. Rozumí se, že těžkou půdu nesmí hospodář za mokra orati; než za mokra raději nic.

K vláčení patří také válení. Válec hodí se jak na těžké tak na lehké půdy. Na těžkých se jím hroudy rozmáčkávaly neb alespoň do země zamačkávají, tak že povrch se srovná; a na lehkých, sypkých se zase zem utužuje, že tak snadno neproschne.

K vyčištění pole od trávy slouží výborně, když uvláčené pole se zvalí a potom zase zvláčí. Co prvním vláčením bylo trávy na vrch vytaháno, na té kořínkách drží se ještě něco hlíny. Hlína ta, když zaschla, odrtí se válcem, a teď

Hospodářská kniha

ku prospěchu hospodářům polním

Knihu F. S. Kodyma vydalo Slovanské kněhkupectví v nových alejích č. 136-II v Praze roku 1862. Dnešnímu čtenáři ji přibližuje Ondřej D. Simon.

při následujícím vláčení vyvláčí se na vrch tráva čistá a zaschne tak jistě.

Katka Švehlová: Obrád

Válce jsou kolikeré: hladké, krabaté i ježaté, t. s nabitými hřeby, jež proto ježky nazýváme. Ježek hodí se zvlášť dobře na těžké půdy k rozmělnění hrud. Potřebýť ale na to, aby byl dost těžký. K tomu cíli má svůj rámeček a něm truhlík, na nějž kamení naložiti se může anebo orač si naň sedne. Býváť obyčejně ježek dvojité, t. dva válce v témž rámečci za sebou, kdež zuby zadního sáhají mezi zuby předního, by vespolek se čistily.

Setí

Co člověk vyseje, to bude kliditi. Potřebíť proto, aby jak nejlepší semeno se vybralo. Semeno vezme se z kusu, kde obilí nejpěkněji stojí a je nejčistší; zde nechá se dokonale vyžrati a hledí pak by sklidilo se suché a ve stodole dobře uložilo.

Při některých semenech jest lépe, když se vezme staré, tak ze jména při lněném. Ač i při pšenici, při kulovatině, kukuřici i j. bývá s prospěchem, když se vezme semeno loňské; ale potřebíť, aby semeno za ten čas bylo zůstalo v klasech neb luskách nebo aby jinak v suchém místě bylo uloženo.

Abyste vyseté semeno vzešlo, potřebuje vláhy, potřebuje tepla i potřebuje vzduchu, aby k němu přístupu měl.

Zadělá-li se semeno hluboko, nevzejde, protože vzduch k němu nemá dostatečného přístupu a pírků² je těžko neb nemožno na vrch se prodrati. Vzhledem hloubky, do níž třeba rozdílné semeno zadělati, podniknuto mnoho zkoušek: uvedeme jednu učiněnou s jetelovým semínkem.

Vzali semínka po 100 zrnkách, a každé zadělali v jinou hloubku; jedno nechali ale z cela nezadělané, nechajíce je ležet na vrchu.

Výsledek byl:

ze 100 zrněk zadělaných na 3" nevzešlo	0
ze 100 zrněk zadělaných na 2" vzešlo	27
ze 100 zrněk zadělaných na 1" vzešlo	93
ze 100 zrněk zadělaných na 1/2" vzešlo	97
ze 100 zrněk nezadělaných vzešlo	7

Rozdílné to zadělané seménko vzešlo:

na 2" zadělané mezi	10.-16. dnem
na 1" zadělané mezi	6.-12. dnem
na 1/2" zadělané mezi	4.- 8. dnem
nezadělané mezi	5.- 6. dnem

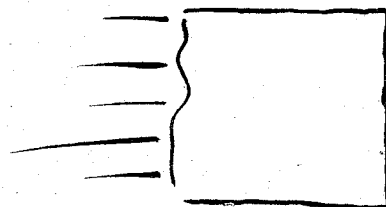
Jak hustě neb řídkce setí se má, záleží na tom, jaká je půda a jaká příští povětrnost (kdyby jen tuto hospodář na před věděl!).

Kde můžeme se nadíti, že obilí silněji přísadí, na půdě úrodné, sijme řídkceji; nebudeme se muset obávati, že obilí tak snadno lehne. Hustějšího setí je však zapotřebí v půdách těžkých, silně hrudovatých, poněvadž mnohé zrno nevyjde; tolikéž i v mokravích, silně trávu plodících půdách bývá třeba hustěji setí, by tráva příliš se nezmohla.

Nejčastější chyba bývá, že obilí tuze hustě a píce tuze řídkce se seje. Při této nemělo by se semenem skoupati; když se dá víc, nechýbí se nikda.

Vysvětlivky

- 1) tráva – pravděpodobně je míněn pýr, úporný plevel s dlouhými oddenky
- 2) pírků – klíček

Koncem roku 1993 již v Británii existovalo mohutné celostátní hnutí proti dalším dálnicím. Neformální aliance místních obyvatel, ekologických organizací, aktivistů organizujících přímé akce a kritických dopravních odborníků představovala sílu, kterou vláda chtě – nechťe musela respektovat.

Hnutí v tuto chvíli čelilo desítkám projektů po celé zemi. Zatímco někde teprve probíhaly rané fáze plánovacího procesu, jinde se již plně rozproudily přímé akce. Bezesporu nejslavnější a nejdelší z nich se stala obrana londýnských čtvrtí Wanstead, Leytonstone a Leyton. Na 350 domů i velké množství zeleně zde mělo padnout prodloužení dálnice M11, spojující Londýn s východní Anglií, dále do centra britské metropole. Jejím symbolem se stal prastarý kaštan v jednom z místních parků zvaný George Green, ctěný obyvateli okolních ulic, který projektanti slibovali ušetřit. Když vyšlo najevo, že má být pokácen, spojila (nakonec neúspěšná) snaha zachránit jej místní lidi a mladé aktivisty. Obrana vystěhovaných domů na ulici Claremont Road pak trvala téměř rok. V srpnu 1994 byl nadále neudržitelný ministr dopravy John MacGregor ve své funkci vystřídán Brianem Mawhinneym. Hnutí vytvořilo atmosféru, ve které doposud všemocnému úřadu mohly začít oponovat i jiné vládní instituce, zejména ministerstvo životního prostředí, které si uvědomovalo neúnosnost některých projektů, a ministerstvo financí, znepokojené obrovskými výdaji na výstavbu dálnic. Dvě skutečné bomby pak ale explodovaly na podzim 1994.

Britské hnutí proti výstavbě dálnic

Díl pátý: Až do vítězného konce

Vojtěch Kotecký

Nejprve Královská komise pro znečištění ovzduší (Royal Commission on Air Pollution) doporučila zmenšit program výstavby dálnic na polovinu a začít se skutečnými investicemi do veřejné dopravy. Daleko více však zapůsobila prosincová zpráva Stálého poradního výboru pro posuzování hlavních silnic (Standing Advisory Committee on Trunk

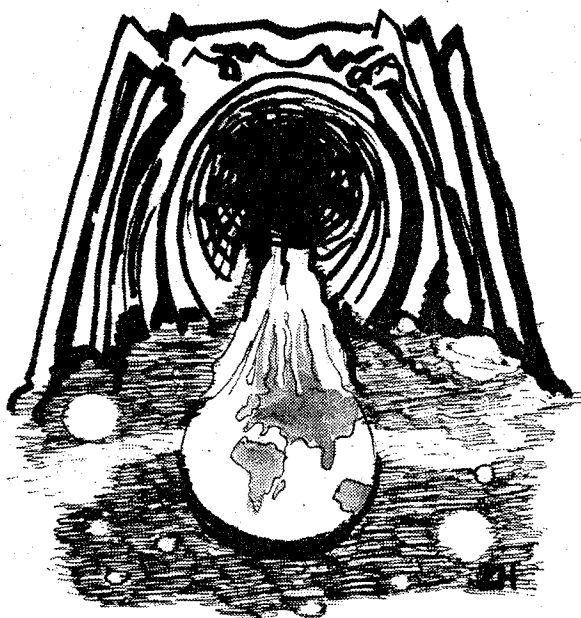
výstavba nových komunikací generuje další dopravu a kritickou situaci přeplněných silnic tak dále prohlubuje, namísto aby ji řešila.

Ministerstvo dopravy propadlo panice a prakticky okamžitě omezilo výdaje na dálniční program asi o třetinu. Z více než pěti set prioritních projektů jich tak zůstalo jen 289, mezi nimi ovšem i nadále řada kontroverzních. Nabubřelé řeči o „největším programu výstavby silnic v Británii od dob Římanů“ připomněl novinový titulek „Největší rána výstavbě silnic od chvíle, kdy Římané odešli“.

Počátkem léta roku 1995 se Brian Mawhinney stal předsedou Konzervativní strany a na místo ministra nastoupil sir George Young, se kterým byly spojovány mnohé naděje. Jen několik hodin před svým odchodem stačil Mawhinney ještě odsouhlasit projekt obchvatu města Newbury, protínající několik cenných přírodních lokalit. Ten se ještě téhož roku měl stát causem číslo 1 hnutí proti dálnicím.

Po další revizi, provedené na podzim loňského roku, se původní program „Silnice k prosperitě“ z roku 1989 ocitl v troskách. Přežilo pouhých 107 prioritních projektů, další, včetně mnoha velmi problematických, byly zařazeny do kategorie „dlouhodobé“, což je ovšem podle některých komentátorů jen poněkud eufemistické označení pro ty, které se nikdy stavět nebudou. Namísto sítě deseti nových velkých dálnic a řady menších projektů zbyl jen chaotický slepenec. Především ale státní rozpočet pro rok 1996 počítá pro období do příštího jara se zahájením či pokračováním pouhých šesti staveb.

Není však důvod k předčasnému optimismu. Mezi realizovanými i připravovanými projekty je řada velmi kon-

kresba: Zuzana Hajná

Road Assessment, SACTRA). Vůbec poprvé v ní britská vládní instituce přiznala to, o čem odborníci věděli již léta:

troverzních, samotný obchvat Newbury je doslova sbírkou všech negativ, které jen může nová komunikace přinést. Další hrozbou je snaha ministerstva dopravy prosazovat po příkladu Francie i jiných zemí dálnice soukromé. Tento krok by přenesl většinu politické zodpovědnosti z vlády na jiné subjekty.

Také je třeba si uvědomit, že mnohé z uvedeného se týká především Anglie (dálničním programem ovšem také daleko nejvíce postižené), méně ale již Walesu, o Skotsku nemluvě. Státní správu v těchto „provinciích“ vykonávají zvláštní ministerstva, daleko méně citlivá na celostátní dění. Mimo jiné právě zásadní odlišnosti dopravní politiky bývalého ministra pro Wales Johna Redwooda vedly dokonce i jeho kolegy ve vládním kabinetu k uštěpačným otázkám, zda snad jednostranně vyhlásil nezávislost.

Na druhé straně může ale mnohé změnit všeobecně očekávaná drtivá prohra Konzervativní strany v parlamentních volbách, které musí proběhnout nejspíše v průběhu příštího jara. Dálnice se postupem času pochopitelně staly navýsost politickou otázkou a labouristé nyní

navrhují všechny projekty přinejmenším přehodnotit.

Zásadních úspěchů však hnutí proti dálnicím již nesporně dosáhlo. Přinejmenším na čas se mu podařilo uchránit mnohé části britské krajiny i přírody

podmínkách jistě nemůžeme převzít bezvýhradně, mohou být významným zdrojem inspirace i poučení pro lidi, kteří se o něco podobného snaží kdekoli jinde v Evropě. A nemusí jít právě o dálnice.

Literatura:

Prakticky celé první tři a podstatná část čtvrtého dílu tohoto seriálu jsou přeloženy z publikace Bray, J., Must, E., et Stewart, J.: Roadblock... How People Power is Wrecking the Roads Programme, ALARM UK, London 1995

Další použitá literatura:

Fairlie, S.: Tunnel Vision: The Lessons from Twyford Down, The Ecologist, Vol. 23, No. 1, January/February 1993

Bray, J., et Stewart, J.: The End of the Impossible Dream?, ALARM Bells, No. 15, January 1996

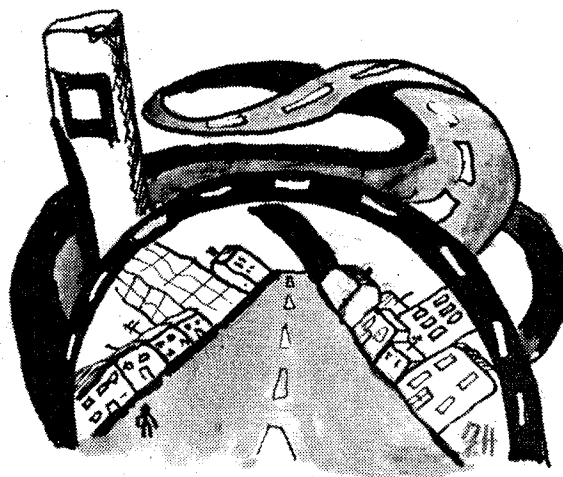
Bray, J., et Stewart, J.: The New Look Roads Programme, ALARM Bells, No. 15, January 1996

Garland, R.: Roads to Ruin. Friends of the Earth response to the Roads Review in England, Friends of the Earth, London 1995

Parry, M.: A Welsh Agenda, The Ecologist, Vol. 25, No. 5, September/October 1995

Vojtěch Kotecký (1974)

studuje ekologii na Karlově univerzitě v Praze. Pracuje také v pražském centru Hnutí DUHA, zabývá se především aktivitami nadnárodních společností v naší zemi.

kresba: Zuzana Hajná

před devastací. Zejména ale významně změnilo náhled řady významných politiků a úředníků na dopravní politiku. Jeho zkušenosti, jakkoli je v odlišných

Causa dálnice M 25

„Včerejší rozhodnutí vlády zrušit plány na rozšíření části dálnice M25 na čtrnáct pruhů znamená konec dopravní politiky, jak jsme ji znali od dnů, kdy motorismus přišel na svět.“ Christian Wolmar v deníku The Independent, 4. dubna 1995

M25 je obchvat Londýna. Mohutná, místy až osmipruhová dálnice, točící se kolem hlavního města Velké Británie, byla dokončena v roce 1986. Měla odklonit dálnicovou a nákladní dopravu z metropole a kvetoucích satelitních městec.

Pouhé tři roky po otevření posledního úseku však ministerstvo dopravy znenadání přišlo s návrhem rozšířit některé části dálnice na čtrnáct pruhů. Obyvatelé okolních hrabství Surrey, Berkshire a Buckinghamshire povstali. Kdysi jim slibovali, že nová dálnice vyřeší všechny problémy s dopravou a navrátí jejich městům a vesnicím starý dobrý klid a mír.

Historie úspěchu kampaně proti rozšíření dálnice M25 je sbírkou poučných lekcí. Především je to skutečnost, že její kořeny

byly mezi místními lidmi, v obcích a městech. Vláda často ignoruje poloprofesionální ekologické organizace, nemůže však opomenout jednotný hlas tisíců voličů. A zde šlo o revoltu v baště konzervativců: na pochod se dala bohatá střední třída centrální Anglie.

Městské úřady a místní poslanci parlamentu – do jednoho konzervativci – si nemohli dovolit tyto lidi přehlížet. Zastupitelstvo Runnymede připravilo naprosto

profesionální alternativu k vládnímu projektu. Přátelé Země a CPRE zabezpečili informace o ekologických problémech a způsobu vedení kampaně. Surreyská skupina CPRE se zhostila koordinace. Vláda tuto situaci musela vzít na vědomí. Nebylo tedy divu, že měsíc před komunálními volbami ohlásila svůj úmysl od projektu odstoupit. Klíčem k úspěchu kampaně byla její strategie. Soustředila se na změnu náhledu politiků tlakem veřejného mínění, namísto aby všechno své úsilí napjala ke správnému řízení.

(přeloženo z Bray, J., Stewart, J. et Must, E.: Roadblock... How People Power is Wrecking the Roads Programme, ALARM UK, London 1995)

Agónie britské silniční lobby

Pavel Příbyl

Od počátku ledna probíhá poblíž anglického města Newbury již třetí významná bitva. První dvě se odehrály za občanské války v letech 1643 a 1644. V dnešní bitvě se sice nezabývá, její význam kvůli tomu však není nikterak zanedbatelný. Stojí v ní občané téměř všech vrstev a postavení proti plánům vyřazených průmyslníků a ministerských úředníků.

Po prohře u Twyford Down, jehož obrana, bohatě využívající nenásilných přírodních akcí (probíhaly po osmnáct měsíců každý den) v roce 1992 nakonec nespěla, se zdálo, že velká část lidí přestává věřit v možnost zastavit rozvojářskou obrodu. Krev do žil jim vlila až žaloba stavebních firem na demonstranty, v níž byla vyčíslena jimi způsobená finanční újma na 13 miliónů liber (původní rozpočet na dálniční obchvat u Twyford Down přitom činil 23 mil. liber). Do té doby probíhala sice v Británii řada pozoruhodných lokálních kampaní proti konkrétním projektům, nikdy však s takovým rozmachem jako nyní u Newbury.

Dálniční obchvat kolem Newbury, jenž má ulehčit městu již jen stěží vstřebávajícímu motorizovaný veletok, je jedním z nejdestruktivnějších, jaké kdy byly v Británii naplánovány. Samotný konzultant z ministerstva dopravy jej označil za ekologickou pohromu. Na pouhých devíti milích dosud malebného anglického venkova má projít přes tzv. území neobyčejné přírodní krásy, zničit několik přírodních rezervací, protnout dvě památná bojiště z občanské války v 17. století a 12 archeologických nalezišť včetně sídliště z doby kamenné a románské vesnice chráněné jako národní památka.

Ačkoliv existuje řada alternativních návrhů, jak situaci v Newbury řešit (80 % z automobilů tvořících zácpy cestuje pouze po městě a jeho blízkém okolí, takže nebudou obchvat stejně využívat), nevěnovaly jim odpovědné instituce pozornost. Tak se místní lidé, kteří po dvacet let usilovali o zrušení plánů na vybudování obchvatu, octli v jedné řadě s demonstranty, kteří vlastními těly brání obětovanou krajinu před motorovými pilami a buldozery.

Po celé plánované trase obchvatu vzniklo 25 stromových vesnic (od malých, čítajících třeba jen jednu chýši v koruně osamělého stromu, po větší, jež dovolily poměrně malému počtu lidí dlouhou dobu bránit značné množství stromů; architektonickým skvostem byla pak čtyři patra příbytků v koruně padesátimetrové borovice). Veškeré vesnice byly obývány průměrně třemi stovkami lidí a přes poměrně drakonická opatření, jež proti nim uplatňovala státní moc (po druhém zadržení je může vinou v roce 1994 přijaté novely trestního zákona nechat několik měsíců ve vazbě čekat na soud), jich neubývalo.

Náklady na odstraňování demonstrantů byly značné. 15–20 členná sku-

pinka obyvatel středně velké vsky ve větvích tak dokázala „zaměstnat“ kolem 500 pracovníků bezpečnostní agentury a 100 policistů na více než jeden den. Výraz „zaměstnat“ jsem dal do uvozovek záměrně, neboť jediným, kdo v místě vyvíjel jinou aktivitu, než že postával v řadě, byla šestice horolezců, odstraňujících lidi ze stromů (nebo se o to alespoň pokoušejících). K jejich pracovní náplni patřilo také odřezávání již uvolněného větvoří, takže postupem času v místě zásahu zbyly pouze oholené stromy bez větví, na vrcholcích jejichž bývalých korun se v posledních chomáčcích udržovali nezlomní obránci života. Jejich výdrž si opravdu zasluhuje úctu. Horolezci si již tolik uznání nevyšloužili. Na celou Británii je takovýchto odstraňovačů pouze dvanáct. Za svou práci (která je protizákonná, ovšem nasazení speciálního policejního komanda by vyšlo investory příliš drahé) dostávají 2000 liber týdně a sklízí pohrdání vlastních kolegů – byli vyloučeni z horolezecké asociace.

Stromová etapa protestu u Newbury patří již dnes minulosti. Počínaje dubnem začalo podle direktivy Evropské unie období hnízdění, kdy není až do konce srpna možno kácet stromy. Firma, jež připravuje prostor stavbařům, se tedy ve smlouvě zavázala připravit prostor do konce března. Tlak na splnění závazku přemohl již třítydenní zdržení, jež protesty způsobily, a obráncům venkovské krajiny u Newbury, kteří se sami někdy označují za novodobé pohany, zůstala k dalším aktivitám již „pouhá“ pevná půda pod nohama. Přes nepříjemnost této skutečnosti je jasné, že destrukce podobného rozsahu si bude v Británii v budoucnou moci někdo jen velmi těžko dovolit. Podobné akce, komplikující vyasfaltování dalších rozsáhlých pruhů země, se množí jako houby po dešti a plány ministerstva dopravy se tenčí každým rokem. Oproti počátku 90. let jsou dnes jeho plány několikanásobně menší.

Celý protest u Newbury organizují demonstranti z horečně pulsující kanceláře ve městě samotném. Přes těsné rozměry se na její činnosti podílí kolem 300 lidí. Zde se kromě zázemí pro stěžejní akce připravují i další aktivity podporující zastavení výstavby obchvatu. Oblíbené jsou například blokády oplocených stavištních stavebních firem nebo dopravních společností, které svázejí k Newbury zaměstnance bezpečnostních agentur. Tak se již podařilo dosáhnout toho, že rada dopravních společností vypově-

děla bezpečnostním agenturám kvůli problémům s výjezdy svých vozů smlouvu a ty nyní musejí shánět dopravce ze stále větší vzdálenosti. Prostředky na celý protest, který má podle průzkumů podporu osmdesáti procent britské veřejnosti, přitom pocházejí z darů občanů.

Hlavní síla protestu spočívá v tom, že za ním stojí nejenom radikální alternativní hnutí (kombinace soustavné degradace životního prostředí a dlouhotrvající vlády konzervativců vykonala své), ale i řada zavedených organizací, jež mají širokou podporu středních vrstev a jejichž kampaně a odborná práce růst odporu proti nárůstu dopravy umožnily. Mezi tyto organizace patří hlavně ALARM UK, jehož aktivisté pocházejí z řad obyvatel, kteří začali původně oponovat rozvojářským záměrům ve svém bydlišti. Ještě významnější roli lze připsat Prátelům Země, kteří jsou silní jak ve vedení kampaní, tak odborně. Na lokální úrovni velice pomohli ALARMu díky svému širokému environmentálnímu zaměření. Na národní úrovni se výrazně věnují prosazování zákona o redukci dopravy (Transport Reduction Bill), jenž by měl uzákonit opatření, vedoucí ke snížení dopravy vzhledem k dnešnímu stavu o 10 % k roku 2010 (prognózy zatím hovoří o více než 90 procentním nárůstu). Protest v Newbury je v britských médiích spojován hlavně s nimi (a vědí o něm i imigrační úředníci, takže pokud jedete na návštěvu k Prátelům Země, dobírají si vás, co že vlastně jedete dělat). Nezanedbatelnou roli sehrává také odborně-lobbystická organizace Transport 2000, jež nejenom že svými studiemi nahloďává soustavně omílaná dogmata o nutnosti dalších a dalších kilometrů dálnic pro zajištění zdárného rozvoje společnosti, ale také upozorňuje ministerstvo financí na konkrétní příklady plýtvání ministerstva dopravy.

Období na rozhraní konce zimy a začátku příchodu jara mělo odpradáвна v životě lidí prazvláštní místo. Právě tehdy nejvíce narůstal vliv zlých mocností, které sváděly boj se silami Života.

Strach a úzkost ze zlého bylo třeba zahánět starodávnými rituály, i snad díky nim Dobro vždy zvítězilo a jaru se otevřely brány.

Z jaderky jsme se Smrtáky snažili vyhnat i my. Během posledního březnové-

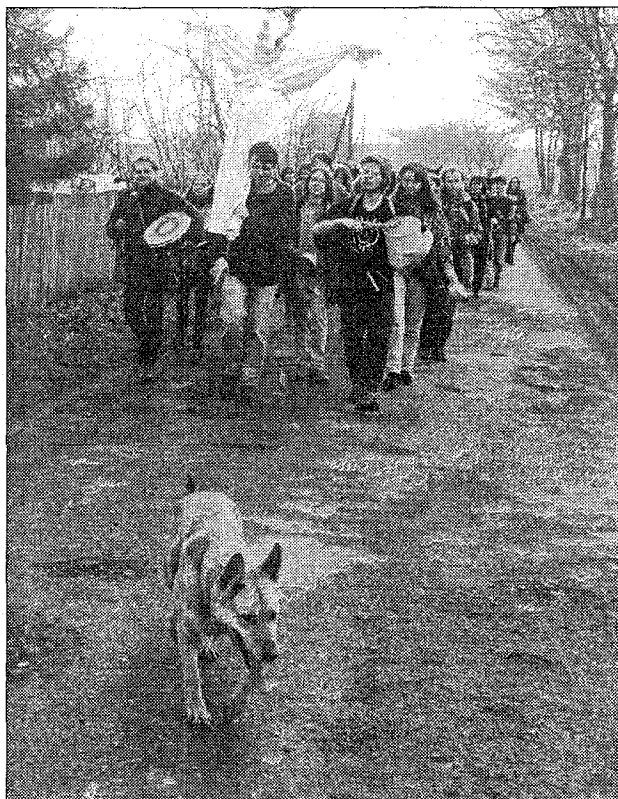
Vyhánění zlých duchů

ho víkendu jsme se potkali v už přízračných Všemyslicích, abychom po půl roce, který uplynul od říjnové blokády, okoukli, jakpak že se pánům ta elektrárna, co je čím dál dražší, daří dostavovat.

Den před Smrtnou nedělí jsme vyrazili do zimních polí a lesů, právě těch, co by jednou mohly být v „uzavřené zóně“,

jak ji známe z Černobylu. Pro slámu a pro klacky, zatím bez plynových masek a dozimetrů.

Odpolední procesí, v jehož čele Morana kráčela, prošlo Neznašovem, minulo soutok Vltavy s Lužnicí a dál, proti proudu, dorazilo až do Týna. Na mostě, po pár říkankách na uvítání Jara, Morana vzplála. Za pár chvil nato ji pak už unášel proud, ještě na obzoru však přidušeně dýmala. Šnad chtěla říci, že se tak lehce nevzdá.

Průvod vyšel za rachotu bubnů, chřestidel a řehtaček dál. Vždyť přes kopec je celé sídlo Zlých Mocností. Kdopak mi asi poví, co je dobrého na jaderné elektrárně? Ať mě jen někdo přesvědčí, že není plná Zlých Duchů! Jak bych mohl uvěřit pánům z ČEZu, když vím o dě-

Bubny zněly přízračně, jen zvuk šesti polnic snad scházel do Armagedonu. Pohromu už tedy máme, jen místo ohnivých jezdců si nás přišel omrknout pan Nebesář (hle, toť ale jméno), šéf Informačního centra elektrárny.

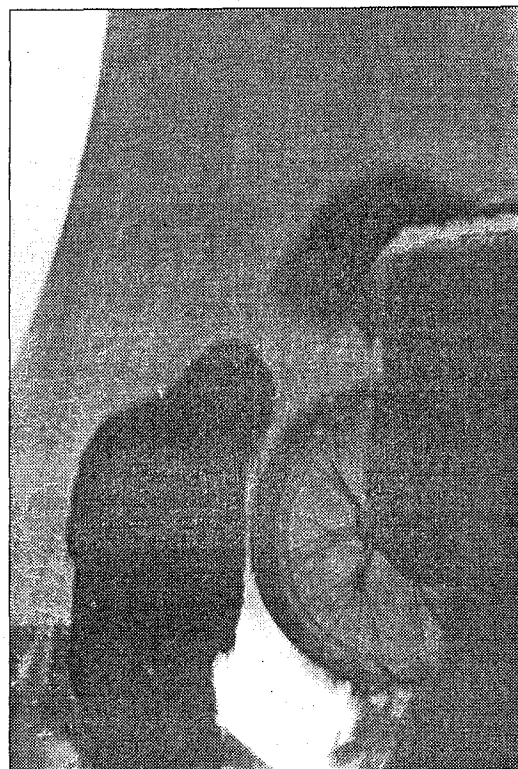

tech z Žitomirské oblasti, které musely umřít dřív, než se narodily? Na Sibíři se už nejde toulat tak jak dřív, na dolním toku Obu jsou břehy přeplněné radoaktivním svinstvem. Na pobřeží severního Skotska není lépe. A o čem všem ještě ani nevíme?!

U hlavní brány jsme se zastavili.

Oheň pak vzplál zanedlouho. Nezvyklá vatra. Plameny, obloha a hvězdy, které mám zaražené hluboko pod nehty, a přitom jen pár metrů k chladicím věžím, reaktoru a fízlům se psy. Tyto úvahy se ale brzy rozpustily v rytmu bubnů, v kouři, v tanci a vedru. A já se změnil v Prosbu.

text: Stanislav Krupař
foto: Petr Vozák

Počas posledného marcového víkendú prebehli veľmi zaujímavé verejné zhromaždenia v obciach Tichý Potok, Vyšné Repáše, Torysky, Nižné Repáše a Oľšavica. Všetky tieto obce budú postihnuté výstavbou plánovanej vodárenskej nádrže Tichý Potok. Ich starostovia preto pozvali na stretnutia investorov, expertov na posudzovanie vplyvov na životné prostredie, zástupcov ochranárskych skupín a tiež nezávislého moderátora (toho odporúčame pozvať, keď je to len trochu možné, vo všetkých podobných prípadoch). V hojnom počte sa stretnutí zúčastnili obyvatelia dotknutých obcí.

Päť stretnutí v priebehu troch dní ukázalo veľa zaujímavého:

Dopady a kompenzácie: Obec Tichý Potok by bola zasiahnutá jednak hufom nákladných áut počas výstavby a tiež zvláštnym pocitom života pod 65 metrovou hrádzou držiaca 24 miliónov kubíkov vody.

Občania žijúci nad budúcou nádržou by zasa museli z dôvodov ochrany vodného zdroja „zmeniť spôsob hospodárenia“ a „spôsob života“. Po dovysvetlení sa dozvedeli, že by nemohli pestovať zemiaky a niektoré iné plodiny, bol by obmedzený chov niektorých hospodárskych zvierat atď. Z viacerých príspevkov bolo zrejmé, že tým dôjde k radikálnej zmene celého tradičného hospodárenia a k postupnému zániku týchto obcí. Protistrana prisľúbila „náhradu ekonomickej ujmy“. Na právnom predpise, ktorý bude určovať jej výšku, sa vraj už pracuje a nebudú, to malé peniaze... Tento prisľub sa však nestretol s podporou obyvateľov. Jednak preto, že príslovie o holuboch na streche už viacerí poznali, a tiež preto, že nevelmi verili v možnosť spravodlivého ocenenia „zmeny spôsobu života a hospodárenia“.

V obci Tichý Potok sa diskusiu o kompenzáciách ani nepodarilo otvoriť. Na otázku v štýle „no dobre, ale čo by ste chceli za to, keby to tu už bolo“ sa občania jeden po druhom vyjadrili, že sa o tomto baviť nebudú.

Zaujímavý bol aj vývoj postojov zodpovedného hygienika. Spočiatku bol zásadne proti tomu, aby v pásme ochrany toku vôbec zostali nejaké obytné domy a ľudia v nich. To vyvolalo búrku nevôle miestnych obyvateľov a veľký odpor k výstavbe priehrady.

Tichý potok mlčať nebude

Milan Kajo Zbořil a Pavol Žilincík

Príprava výstavby vodárenskej nádrže Tichý Potok v Levočských vrchoch pokračuje. V marci sa uskutočnili stretnutia investorov, expertov EIA a občanov niekoľkých obcí východného Slovenska.

Po viacerých návštevách pracovníkov Vodohospodárskej výstavby hygienik súhlasil – pri dodržaní určitých podmienok – s ponechaním obytných domov v pásme ochrany toku. Občania však nedostali záruky, že sa tento postoj nebude opäť modifikovať po výstavbe diela. Bohužiaľ, hygienik sa nemohol týchto stretnutí zúčastniť.

Namiesto toho sa však občania dozvedeli inú veľmi zaujímavú skutočnosť. Zástupca Vodohospodárskej výstavby uviedol, že obce nad priehradou Starina nebolo potrebné vystahovať! Ťažko povedať, či bude toto priznanie pre Vodohospodársku výstavbu prínosom alebo nie. Na jednej strane to totiž mohlo u občanov podporiť pocit, že nad nádržou budú môcť zostať. Na druhej strane bude Vodohospodárska výstavba veľmi ťažko vysvetľovať zbytočné vystahovanie 3400 ľudí z ich domovov. Postoj „taká bola doba“ jej určite nepostačí.

Veľa sa hovorilo aj o ďalších alternatívach ako získať pitnú vodu namiesto budovania veľkej nádrže a obmedzenia života obyvateľov obcí. Proti potrebe priehrady sa uvádzali ako protiargumenty veľké straty vo vodovodných potrubíach, vysoká spotreba vody, hovorilo sa o potrebných zmenách pri hospodárení v lese a v poľnohospodárskej krajine i o alternatívne z dielne organizácie Ľudia a voda, ktorá navrhuje komplexnú ochranu povodia a budovanie menších prehrádzok. Ako napotvoru kombinácia týchto možností nebola spracovaná na úrovni alternatív... Nevieme teda, koľko vody by sa získalo po sčítaní vody získanej zaplätaním vodovodných potrubí, znížením spotreby vody, zmenou lesného hospodárenia a využívaním rezervy v spomínanej priehrade Starina, ktorú budovali práve ako výhľadový zdroj vody pre Košice a Prešov a dnes je využitá len na 37,5 percenta. Zdá sa, že práve v tejto kombinácii bude nakoniec pes zakopaný a ak sa tieto možnosti

SERIÓZNE vyhodnotia, veľká priehrada bude mať ťažkú pozíciu. Aj preto, že väčšina týchto opatrení sa aj tak bude musieť nakoniec urobiť.

Za zmienku stojí ešte postoj Ministerstva životného prostredia k procesu EIA v tomto prípade. Proces tzv. „Environmentálneho hodnotenia alternatív zabezpečenia pitnej vody pre Košice a Prešov“ sa začal predtým,

než bol zákon EIA prijatý v parlamente a publikovaný v Zbierke zákonov. Postupovalo sa teda podľa jednotlivých verzí návrhu zákona, ktoré, samozrejme, občania nemali šancu poznať. Nemohli tiež vedieť, aký je význam práve prebiehajúcich krokov procesu v rámci celého EIA, nepoznali význam „rozsahu hodnotenia“, ktorý nasledoval za ich pripomienkami k zámeru projektu a ktorý bol pre ďalší proces kľúčový atď. atď. Na ihrisku boli síce dve družstvá, ale iba jedno poznalo pravidlá.

Ministerstvo životného prostredia však považuje takéto stretnutie za regulérne a nemá proti nemu žiadne námietky. Pripomenuli sme teda, že Ústava SR umožňuje štátnym orgánom konať iba v takom rozsahu a takým spôsobom, ktorý ustanovuje zákon. S konaním mimo zákon, resp. podľa návrhu zákona sa v žiadnom prípade nemôžu spájať právne účinky konania podľa naozajstného zákona. Výsledok ďalších úvah ministerstva na túto tému sa dozvieme neskôr.

Čo dodať záverom? Občania vyjadrili jednoznačný nesúhlas so stavbou priehrady. Veľa kvalitných príspevkov ukázalo, že aj obyvatelia malých obcí môžu byť vyspelými zástancami svojich práv. Každému, kto sa zaujíma o problematiku vodných diel a ich dopadov na miestnych obyvateľov, prípadne o taktiky investorov či o postavenie EIA expertov pri príprave zámerov, odporúčame do pozornosti zápis z týchto piatich stretnutí na východnom Slovensku.

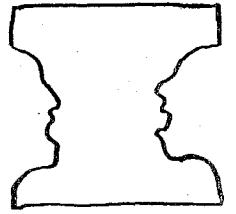
Milan Kajo Zbořil (1973)

spolupracuje na programe pomoci organizáciám zameraným na ochranu prírody, životného prostredia a ľudských práv na Slovensku.

Pavol Žilincík (1968)

vedie program právnej pomoci ochranárskym iniciatívam, mimovládny organizáciám a malým obciam. Obaja pracujú v Centre pre podporu miestneho aktivizmu v Ponickéj Hute.

DUHA UDÁLOSTÍ, NÁZORŮ A KONFRONTACÍ

PG: „Globálna kríza životného prostredia“ – ako sme k nej my, ľudia, vôbec prišli? Aký je pôvod našej choroby, aká je diagnóza? Je možná nejaká terapia?

JP: Kríza životného prostredia je tá istá kríza, ktorá vznikla tým, že sme nasadili všetko úsilie intelektuálnej, ekonomickej a energetickej kapacity našej Zeme, aby sme vyrobili dostatok výbušnín, schopných obrátiť našu planétu na márne črepy. Je to tá istá kríza, ktorá vzniká tým, že sme si bez výčitiek svedomia pohodlne legalizovali masové vyvražďovanie vlastného potomstva. Áno, dobre ste to povedali – je to skutočne globálna kríza. A robíme veľkú chybu, ak ju obmedzujeme iba na životné prostredie či na prírodu. Je to totiž kríza, ktorá má pôvod až tam, kde človek odmietol „byť na obraz Boží“, teda byť spoločenstvom v jednote. Tam, kde sa človek rozhodol byť individualistom, sám pre seba, a teda proti ostatným. V tom je základný problém nášho myslenia. Z toho vyplýva každé vykorisťovanie človeka človekom i vykorisťovanie prírody človekom. Kým nepochopíme, že sme stvorení my medzi sebou i s celým vesmírom ako jeden živý organizmus, kým si neuvedomíme, že človek je tu ako mysliaci intelekt a milujúce srdce vesmírneho tela, nepochopíme ani ekologické, ani iné problémy nášho veku, na ktoré tak zúfalo hynieme. Celá naša civilizácia je budovaná na falošnom princípe: človek proti človeku, človek – vykorisťovateľ prírody i všetkého, čo sa dá vykorisťovať. Človek ako egoista.

PG: Keď si uvedomujete túto situáciu, aký pocit vo Vás vzbudzuje: obavu, nádej, chuť k akcii, rozčarovanie...?

JP: Rozmýšľam o tom celý život – a veru nebol ľahký. Len sa neprestá-

Sme jeden živý organizmus

Rozhovor s Jozefom Porubčanom

Jozef Porubčan (nar. 24. 6. 1925) vstúpil ako 17-ročný do noviciátu Societatis Jesu v Ružomberku. V roku 1950 aj jeho internovali v sústreďovacom kláštore v Jasove a Podolinci. Povolali ho do PTP, kde bol stavebným robotníkom a baníkom. Tu ho tajne vysvätili za kňaza. Po rozpustení PTP pracoval ako stavebný robotník, v kameňolome a ako súkromný roľník. V súčasnosti vedie duchovné cvičenia v Exercičnom dome Societatis Jesu v Piešťanoch.

foto: archív

vam čudovať, ako sa človek prieči viere v Boha. Veru, keby som neveril v Boha, nedával by som tejto planéte nijakú šancu. Veriť v Boha však pre mňa znamená veriť, že tieto prapodivné dejiny vesmíru ktosi „naprogramoval“ a že ich aj privedie k cieľu. Je tu ktosi, kto tomu všetkému rozumie, a ja mu verím. Bojím sa jedine toho, že by som ja sám zlyhal. Stvoriteľov plán určite nezlyhá. A hoci je toho toľko, čomu nerozumiem, hoci

vidím, ako človek robí pre svoju záhubu všetko, čo je v jeho silách, viera, že je tu ktosi viac ako človek, mi dáva dostatok nádeje a chuti k akcii, aby som všade, kde je to len možné, robil tento svet lepším. Bez tejto viery v Boha by som všetko považoval za prehraté.

PG: Pápež Ján Pavol II. vo svojom poslanstve ku Dňu mieru 1. 1. 1990 píše: „Súčasná spoločnosť nenájde riešenie ekologického problému, ak vážne nezreviduje svoj spôsob života“.

Ako si predstavujete túto revíziu? V čom by mala spočívať?

JP: Predstavte si, že skôr ako pápež v encyklike hovoril o tom sovietsky akademik Lichačov. Vrazil, že ak vývoj nenaberie iný smer, tak tretieho tisícročia vôbec nebude. Ďalší technický pokrok bude možný len vtedy, keď bude nezištný, bez sebareklamy a sebauplatnenia, v záujme rozvoja planéty a celého ľudského rodu. Ja s tým úplne súhlasím a verím, že by s tým súhlasil aj pápež. V evanjeliovkej terminológii by som to povedal asi tak: musíme zmeniť starú koncepciu myslenia – človek sám pre seba, a teda proti ostatným, na novú evanjeliovú koncepciu – človek s človekom, človek pre človeka. A to je práve to, čo nám prišiel zvestovať Ježiš Kristus. K tejto mentalite by bolo treba vychovávať deti už od najútlejšieho detstva. Nemotivovať ich, ako to robíme doteraz (musíš sa snažiť, aby si vynikal, aby si mal úspech, kariéru atď.), ale preto, aby si mohol lepšie slúžiť životu, ľudstvu, prírode, vesmíru.

PG: Hriech je vedome a dobrovoľne páchané zlo. Keď človek z lenivosti kupuje mlieko v plastovom vrecku namiesto vo fľaši a uvedomuje si, že pre životné prostredie to nie je dobré rozhodnutie, možno takéto konanie ozna-

čít za hriech? Proti ktorému prikázaniu by to bolo? Alebo kedy je únosné používať auto? Zabíjať čas prevážaním sa v aute pre zábavu je iste nemorálne, ale proti záchrane ľudského života pomocou sanitky bude asi namietat málokto. Kladiete si (sám sebe alebo druhým ľuďom) podobné otázky? Sú podľa Vás dôležité?

JP: Máte pravdu. Hriech je vedome a úmyselne páchané zlo. Platí to i o tom plastovom vrecku, ak si to naozaj uvedomujem. Celkom jednoznačne by to bolo proti hlavnému prikázaniu: aby sme sa navzájom milovali, ako nás miloval Kristus. Takisto máte pravdu v tom, že by bolo treba zvažovať únosnosť používania auta. Ja sám som žil už ako kňaz 15 rokov bez elektriny, bez vodovodu, bez akýchkoľvek výdobytkov vedy a techniky a vôbec mi to nechýbalo.

Ale povedzte, má vôbec zmysel trápiť sa s problémom používania áut, keď ľudia považujú vlastné pohodlie za dôležitejšie ako výchovu svojich detí, keď pre ne nemajú čas, pretože by ich to obralo o zábavu a pohodlie? Aký zmysel má na prvom mieste zdôrazňovať problém používania auta a pritom prehliadať strašnú skutočnosť, že sa stále viac detí vychováva bez rodičovskej lásky a bez lásky vôbec? Toto ohrozuje budúcnosť života na planéte viac ako čokoľvek iné.

Klást si takéto a podobné otázky je nepochybne dôležité. Kladiem si ich stále, ale vždy v súvislosti s *globálnou* krízou, z ktorej nemôžem vynechať legálne masové vraždenie nenarodených detí či hromadné rozvádzanie manželstiev. Len pritom nezabúdajme, že to všetko pochádza z univerzálneho egoizmu človeka a len tam je možné skutočné riešenie.

PG: Kresťania sú schopní pomôcť svojmu blížnemu, u mnohých z nich sa viera prejavuje v skutkoch. Samozrejme, pomáhať blížnemu nie je výsadou kresťanov, ale identita kresťana je založená okrem iného práve na pomoci blížnemu. Prečo ale nebadat, že by kresťania boli v prvých radoch pri obrane prírody? I keď medzi ochranármi je veľa veriacich, myslím, že aktivitu katolíckej cirkvi ako celku nemožno hodnotiť ako príliš veľkú.

JP: Sú kresťania schopní pomôcť? Kedy ako. Možno to ani nie je oveľa

častejšie ako u nekresťanov. Viera by sa mala prejavovať v skutkoch, ale, žiaľ, identita kresťana, založená na pomoci blížnemu, vôbec nie je všeobecným javom. Kresťania nie sú v prvých radoch pri obrane prírody jednoducho preto, že nežijú podľa Kristovho učenia. Keby žili dôsledne podľa evanjelia, museli by byť v prvých radoch všade, kde ide o to, aby bol svet lepší, aby sa ľudia viac milovali.

Aktivitu cirkvi pri obrane prírody nemožno hodnotiť ako príliš veľkú. Zrejme sme si navykli uspokojovať sa s tým, že máme plné kostoly, že podľa štatistiky sa k nám hlási väčšina národa. Ale kresťanov by sme mali poznať podľa ich vzájomnej lásky a nie podľa plných kostolov. Keby sme si to uvedomili všetci, boli by sme individuálne i kolektívne prvými záchrancami života vo všetkých jeho podobách a aj aktivita cirkvi ako celku by pri ochrane prírody zaujímala popredné miesto. Aj cirkev žije v tejto nešťastne konzumnej spoločnosti, kde človek drancuje prírodu a drancuje i jeden druhého. Lásky ku všetkému životu na našej planéte je rovnako otázkou svedomia neveriacich ako otázkou hlavného prikázania veriacich kresťanov. Jedni i druhí sa v mene konzumu tejto láske spreneverujú. Cirkev ako celok musí viesť veriacich prioritne k tomu, aby pochopili absurdnú, až samovražednú nezmyselnosť konzumnej spoločnosti a aby sa zamýšľali nad pôvodným posolstvom lásky.

Ekologická kríza však ani zďaleka nie je najakútnejším problémom. Ako sa hovorí: Nestážuj sa, že máš špinavé topánky, keď stojíš po kolená v hnoji. Egoizmus či láska? To je univerzálny principiálny problém – rovnako veriacich ako neveriacich. Ak sa toto vyrieši, všetko ostatné bude logicky nasledovať. Nakoľko si to spoločnosť i cirkev uvedomujú, neviem. Pre cirkev je to však celkom určite jej primárne poslanie.

PG: Viem, že život v rodine, kde ste vyrastali, bol jednoduchý a skromný. Čo Vám dali roky Vašej mladosti do ďalšieho života?

JP: Neustále porovnávam svoje detstvo a svoju mladosť s detstvom a mladostou súčasnej generácie. A čím viac porovnávam, tým viac mi je jasné, že by som za nič na svete nemenil. Som dieťa prírody. V nej som sa narodil a vyrastal.

Kúrili sme výhradne drevom, nemali sme elektrinu, ani žiadne stroje, všetko sme robili z čisto prírodných zdrojov. Myslím, že aj tí najvernejší ekológovia by nám nemali čo vyčítať. A bolo to fantastické. Nemali sme kino či magnetofóny, neexistoval nijaký konzumný spôsob zábavy. Všetko bolo tvorivé, každú zábavu sme si robili sami. Potom som vstúpil do kláštora, kde sa už síce prejavil technický pokrok, ale jednoduchosť života zostala.

Keď dnes porovnávam mladých ľudí súčasnej generácie s tou našou, jednoducho nechápem. Tá naša mala minimálne vzdelanie a minimálne konzumné možnosti, ale bola plná humoru, smiechu, túžob a nádejí. Dnes stretávam mladých ľudí, ktorí majú maximálne vzdelanie a maximálne možnosti konzumu a sú smutní, znechutení, nešťastní. Nie preto, že im niečo chýba, ale jednoducho sami zo seba, preto, že existujú. To naozaj stojí za dôkladnú psychoanalýzu. Pre mňa osobne je to dôkazom, že evanjelium je jedinou skutočnou normou života.

PG: Aké je miesto kňaza vo svete v období globálnej krízy?

JP: Som kňaz a tak môžem hovoriť o tom, kde ja vidím svoje miesto. Ako som už uviedol, som dieťa prírody. Tak svoje náboženské presvedčenie, ako aj svoju kňazskú službu odvodzujem z lásky Trojjediného Boha a z harmónie a spolupráce všetkého so všetkým vo vesmíre. Považujem za výzvu, aby s týmto súladom všetkého so všetkým a s láskou Trojjediného Boha spolupracoval aj človek. V neochote k tejto spolupráci vidím základný problém našej existencie vo vesmíre. Práve v tom spočíva i globálna kríza.

Neangažujem sa síce v nijakom ekologickom hnutí, ale celým svojím potenciálom sa zasadzujem v úsilí povedať ľuďom, aby boli lepší, aby sa viac milovali. Som presvedčený, že len v tejto vzájomnej láske nájde človek porozumenie i pre ekologické problémy. A nazdávam sa, že sa mi darí ukázať ľuďom totálnu absurditu sebeckva a vzbudiť v nich pochopenie pre lásku ako jedinou možnosť prežitia. Zdá sa mi, že je to dosť.

PG: Ďakujem za rozhovor.

Rozhovor pripravil Peter Klein.

Zdravým jadrom nášho národa blahorečený Július Binder nie je len prvotriednym ochrancom životného prostredia, po ktorom zostávajú najekologickejšie vodné diela na svete ako huby po daždi. Nie je len veľkým podporovateľom nadácií a iných mimovládnych organizácií, pôsobiach vo sfére životného prostredia, s ktorými by sa, ako je známe, rozdelil aj o ten posledný buldozér. Je on aj humanista, ba filantrop. Jednoducho človek, ktorý, aj keby chcel, lásku k svojmu blížnemu v sebe nedokáže zaprieť. Povedal nám to jasne v publicistickej televíznej relácii Tichý Potok, kde sme sa dozvedeli, že Slovensko nezaplavuje vodou a betónom pre prospech svoj, či ním vedenej Vodohospodárskej výstavby – štátneho podniku, ale len a len z lásky k ľuďom (otvorenou ostáva už len otázka, či aj k Maďarom, alebo len k Slovákom). Táto láska pána Bindera je o to obdivuhodnejšia, že napríklad v záujmovom území jeho ďalšej vysnívanej ekologicko – filantropickej stavby – vodnej veľkonádrže Tichý Potok v povodí hornej Torysy – zostáva akosi neopätovaná. Až natoľko, že týchto platonicky milovaných,

Vivat ekológia, vivat filantropia!

lež neposlušných ľudí budú musieť zrejme k rozumu priviesť nadriadené (nadľudské?) orgány. Ale pán Binder, napriek zrejmemu nevdaku zo strany miestnych obyvateľov, im už vopred veľkoryso od-

púšťa a myslí na ich blaho, keď v Pravde zo 7. marca 1996 celkom jasne hovorí, že o odškodnenie sa netreba báť. Životné a pracovné prostredie obyvateľov povodia hornej Torysy (alebo hoci obce Slatinka pri Zvolene) sa zlepšia nemenej ako tých, ktorí bývali na mieste vodnej nádrže Starina či v „záujmovom území“ vodnej nádrže Nová Bystrica. A naozaj, koľkí múdri kazatelia už povedali, že majetok ztročuje a bez majetku je človek najšťastnejší. Zostáva len dodať, že najmenej starostí má človek po smrti.

Nuž veru tak, kto túži po šťastí a nenávidí starosti, ten by sa mal bez váhania zveriť do odškodňujúcej opatery pána J.B. Ak tak neurobí dobrovoľne, bude musieť. Alebo jestvuje aj tretia možnosť?

Mikuláš Huba (1954)

je environmentalista z Bratislavy.

Na východnom Slovensku v Slanských vrchoch existuje nádherný sopečný kužel s charakteristickým názvom Oblík a s nadmorskou výškou 925 m n.m. Na jeho vrchole je rezervácia so vzácnymi pralesovitými porastami buka a cenných listnáčov o nevelkej rozlohe 1 km². Už pred siedmimi rokmi sa lesníci pustili do ťažby nechutne prestarnutých porastov tesne pod rezerváciou podľa starostlivo navrhnutého lesného hospodárskeho plánu. Porast „rozpracovali“ a miestami „zabezpečili“, t.j. vysadili holiny nepôvodnými smrekmi. Tohto roku sa Lesná správa Hanušovce pustila do zbytku bukových porastov pod rezerváciou, nerešpektujúc minimálne 100 metrové ochranné pásmo, čím došlo k porušeniu zákona o ochrane prírody z roku 1994. Okrem bežných škôd spôsobených odnosom pôdy a nežiadúcich zmien drevinnej skladby sa tento drastický spôsob hospodárenia podpísal na miliónových škodách pri záplavách v dedinách Petrovce a Hermanovce po dvôjdinovom lejaku 4. júla 1995.

Takýto exemplárny prípad narušovania hydrologického režimu krajiny vzbudil našu pozornosť, preto Lesoochranárske zoskupenie VLK zo Sečoviec podniklo prvé prieskumné akcie. Nasledovali listy Ministerstvu pôdohospodárstva a Oblasťnému lesnému úradu (OLÚ) v Prešove. Prvou veľkou akciou v teréne bolo stretnutie členov a priaznivcov VLKa z celého Slovenska na Oblíku v období jarnej rovnodennosti za dozoru kométy Hyakutake. Porozprávali sme sa s robotníkmi, ktorí obsluhovali lanovku Steyr, fotografovali sme, rozvešali letáky „Stop ťažbe na Oblíku“. Tabuľkami „Vzácný strom“ sme označili vybrané buky, ktoré prežili doterajšiu skazu.

Po uverejnení tlačovej správy záujem novinárov vzrástol, zrejme vďaka avizovanej blokade. Košická STV sa unúvala

Rezervácia bez ochrany

až na Oblík a poskytla divákovi Aktualít výstižné obrazové spravodajstvo.

Obrana prednostu OLÚ, ktorý pripísal záplavy v dedinách pod Oblíkom na konto znečisteného potoka a zle umiestnených prístreškov obyvateľov, vzbudila medzi občanmi zaslúžený obdiv. Minister životného prostredia Jozef Zlocha sa na vystúpenie chystal celé štyri dni a tak odpovedal dobre pripravený, že takto by sa to teda nemalo. Nemôžem sa však zbaviť dojmu, že problematike lesa lepšie rozumela moderátorka STV než pán minister.

18. apríla sa konalo na LS Hanušovce zasadnutie k problému ťažby na Oblíku za účasti zástupcov úradov ŽP, Východoslovenských lesov, CHKO Východné Karpaty a lesných závodov. Prednosta ObÚ ŽP vo Vranove PhDr. Bartolomej Bak nás prijal vo vedľajšej miestnosti, kde sme mu mohli tlmočiť naše pripomienky. Tie sme síce tlmočili, no našu žiadosť o účasť na rokovaní pán prednosta rezolútne odmietol. Z tlače sme sa dozvedeli, že podnetom na zasadnutie bola naša protestná kampaň a že Slanské vrchy si oddýchnu. Lesníci v prípade Oblíka údajne neporušili zákon, aj keď pripustili, že ide o drastickú ťažbu, a prisľúbili, že ju zastavia po dokončení rozpracovaného úseku. O tom, že zákon porušený bol už výrubom 4 bukov priamo v rezervácii, nepadla v žiadnom písomnom ani ústnom vyhlásení ani zmienka...

Keď zvíťazí aj medzi lesníkmi a úradníkmi životného prostredia zdravý gadžovský rozum, problém Oblíka skončí s odletom kométy. Bude nasledovať pomalá, múdra a trpezlivá práca Prírody, aby sa magický sopečný kopec opäť stal tým, čím bol kedysi.

Dáša Balážová (1957)

je spoluzakladateľka a členka Lesoochranárskeho zoskupenia VLK so sídlom v Tulčíku.

Evropská unie dala zelenou dovozu geneticky manipulované sóji. Stalo se tak v březnu, pod tlakem amerického ministerstva obchodu a průmyslové lobby, přes nesouhlas Rakouska, Dánska a Švédska, podle nichž nebyly vyslyšeny jejich požadavky ohledně značení potravin a zdravotní nezávadnosti.

Není překvapením, že rozhodnuto bylo brzy na jaře. Američtí farmáři tak mohou zasadit sóju včas, aby se na podzim mohla vyvézt – USA totiž vyváží do zemí EU 14 milionů tun sóji ročně. Rozhodnutí předcházela britský návrh na herbicidovzdorné sójové boby, vyvinuté nadnárodní společností Monsanto v USA. Rostliny, díky genetické modifikaci odolné vůči herbicidnímu glyfosfátu, prodává pod názvem Roundup právě Monsanto.

Geneticky pozměněná sója obsahuje vložené geny z půdních bakterií. Po rozdrčení bobů prý nezůstávají po genové manipulaci žádné stopy a pozměněná sója se údajně nekříží s jinými druhy, neboť v USA ani v Evropě neexistují žádní její divocí příbuzní. Po rozdrčení se bílkovinná složka bobů používá v krmivu pro hospodářská zvířata, zatímco olejové lecitinové složky se využívají na výrobu margarínu, dětské výživy, vegetariánských jídel (tofu) atd.

Jelikož dovážené boby budou směsí geneticky upravených a negenetických produktů, nebude možné rozeznat typ bobů obsažených v konečném výrobku.

(plj, FoE Weekly Bulletin, 6/1996)

Rajchětov očekává zveřejnění posudku dokumentace posuzující dopady projektu rekreačního parku na životní prostředí (tzv. EIA). Poté bude proces EIA pokračovat veřejným projednáváním. Oficiální posudek dokumentace (jedná se o její doplněnou verzi, neboť verzi původní považoval Okresní úřad za nedostatečnou) vypracovává ing. Chour z firmy Aquatest. Pomoc v podobě zajištění holandského experta na EIA mu nabídlo nizozemské velvyslanectví (investorem záměru jsou holandské firmy). Ing. Chour tuto nabídku odmítl s tím, že dá svůj posudek tomuto expertu k připomínkování.

Asociace Rajchětov (jejíž součástí je 41 různých subjektů od nevládních organizací po odborné instituce) získala alternativní posudek vypracovaný kolektivem odborníků z Institutu aplikované ekologie ČZU pod vedením RNDr. M. Martiše, CSc. Zpracovatelé konstatují nekvalitní provedení doplněné dokumentace, jež zpochybňuje odbornou způsobilost zpracovatele ing. Heziny. Navíc se ing. Hezina podmiňováním možnosti jejího kopírování svým souhlasem nezákonně pokoušel omezit její šíření.

Protikladem odpovědného přístupu týmu RNDr. Martiše je přístup MŽP k opakovaným podnětům Hnutí

DUHA a Koordinačního centra EIA, požadujícím zahájení řízení o odebrání licence ing. Hezinovi. Náměstek ministra JUDr. Dvořák reaguje až na druhý podnět, přičemž bagatelizuje jak důvody žádosti k zahájení řízení o odebrání licence, tak nepřípustnost omezování přístupu veřejnosti k dokumentaci. Ačkoliv přiznává pochybení, uvádí, že je „nelze ... považovat za důvod zakládající odnětí odborné způsobilosti...“

Hnutí DUHA a KC EIA nesouhlasí s takovýmto výkladem a připravují novou žádost o zahájení řízení o přezkoumání oprávnění k vypracovávání dokumentací EIA ing. Hezinovi. Žádost bude doplněna o konstatování jeho dalšího pochybení, neboť v dokumentaci EIA pro skládku TKO ve Vrabčově u Sušice doporučil realizaci skládky na prameništi potoka, v pásmu hygienické ochrany toku II. stupně a v pásmu hygienické ochrany obytných staveb. Jeho závěry pak zpochybnil Státní zdravotní ústav a budování skládky zabránilo až rozhodnutí Okresní hygienické stanice v Klatovech.

(pal)

Čo môžete urobiť pre Mochovce? Plány na zhromaždenie balíka financií na dokončenie jadrovej elektrárne Mochovce (JEMO) sa slovenskej vláde zase raz, ako sa zdá, pomaly kompletizujú. V utorok 16. apríla sme boli svedkami ďalšieho teatrálného vystúpenia, tentokrát podpisu zmlúv o dostavbe prvých dvoch blokov JEMO viacerými partnermi z celej Európy. Jednotlivé strany opäť vyjadrili ochotu a záujem dostavať JEMO. Samozrejme, na západnej bezpečnostnej úrovni, akože inak.

Je jasné, že týmto podpisom sa problémy pre našu vládu ani zďaleka nekončia. Akoby aj nie! Je predsa poriadna fuška zohnať na JEMO peniaze, obhajovať jej bezpečnosť pri silných protiargumentoch o mochoveckej neakceptovateľnosti Západom, tvrdiť, že potrebujeme jej elektrinu pri vysokej výrobnnej nadkapacite, najnovšie dokonca aj oponovať niektorým opozičným politikom, brániť sa nevyhnutnému zvýšeniu cien energie a podobne.

Myslím, že neexistuje dôvod zľahčiť vláde problémy. Práve naopak. Po obrovskom úspechu (zastavenie projektu EBRD na dostavbu JEMO) je treba raz navždy odstaviť celý mochovecký projekt a uvoľniť priestor úsporám a obnoviteľným zdrojom! Preto prosím, vezmite si pero a papier a napíšte list o svojom názore ministrovi hospodárstva, pánovi Duckému, že Mochovce sú pre Slovensko ekonomickou záťažou. Že sú lepšie riešenia, než ruská jadrová elektrárň bez sekundárneho obalu a bez riešenia odpadov z nej. Že existujú lacnejšie, čistejšie a navyše pohotovejšie zdroje. Stačilo by napríklad začať šetriť, aby sme na Mochovce mohli úplne zabudnúť.

Prosím, napíšte pánovi Duckému list, zavolajte mu, pošlite fax. Poproste svojich priateľov, aby urobili čosi podobné. V mnohých krajinách sveta sa toto robí úplne bežne. Povedzme aj my otvorene našim politikom, že Mochovce (a Temelín a iné) NIE!

Ďalšie informácie o JEMO poskytne:

Za Matku Zem, P.O.Box 93, Bratislava 814 99, tel/fax: 07-713 506

Adresát protestných listov:

Ing. Ján Ducký, Ministerstvo hospodárstva SR, Mierová 19, 827 15 Bratislava, tel: 07-232 041, fax: 07-230 122

(Juraj Krivošík)

Nadlimitní flotily z Evropy pod rozvojové země. „Kapacita rybářských flotil EU dalece přesahuje množství ryb, jež mohou být uloveny v udržitelných mezích“, říká H. Bours z Greenpeace. V roce 1991 doporučila Evropská komise omezit kapacity lodí lovicích v evropských vodách o 40 %, ale tento záměr měl velmi omezený dopad, protože EU nadále subvencuje výstavbu a modernizaci již tak nadměrných lodí.

EU se také snaží 'zbavit' nadlimitních lodí převedením pod vlajku jiného státu. Ty tak zmizí ze seznamů EU, ačkoli nadále loví za peníze EU a zásobují evropský trh.

„Tato politika prohlubuje úpadek rozvojových zemí“, tvrdí Greenpeace a uvádí příklad Senegalu, jehož zdroje ryb byly vyčerpány evropskými lodmi na úkor malých senegalských rybářských komunit. Evropská komise nyní projednává balík nových rybářských smluv se zeměmi Latinské Ameriky, s Namibií, JAR a Indií.

(plj, FoE Weekly Bulletin, 10,12/1996)

Mochovce (opäť) na papieri. 16. 4. 1996 – 10 dní pred 10. výročím jadrovej katastrofy v černo-byľskej JE – podpísali v Bratislave v hoteli Forum zástupcovia Slovenských elektrární (SE), Electricite de France, Framatome, Siemensu, Atomenergoexportu a Zarubežatomenergostroju (obe Moskva), Skody a Energoprojektu (obe Praha), Hydrostavu (Bratislava) a ďalších firiem dohodu o dostavbe prvých dvoch blokov JE Mochovce (JEMO). Podľa ich spoločného vyhlásenia sa jedná o mimoriadny čin – je to prvý príklad, keď sa výstavby veľkého energetického diela zúčastňujú partneri z Európskej únie spolu s asociovanými štátmi, ako aj s krajinou neasociovanou.

V čase podpisovania zmlúv rozvinuli aktivisti viacerých ochránárskych organizácií pred hotelom transparenty s heslami *S jadrovým odpadom na večné časy, Ruky preč od Mochoviec, Stop atómovej mafii, Za kopu peňazí kopa šrotu, Černo-byľskí experti, hor sa na Mochovce!* a podobne. Vyjadrili tým protest proti neinformovaniu verejnosti a ignorovaniu závažných odborných argumentov, ktoré svedčia

o ekonomickej, energetickej a ekologickej nevýhodnosti JEMO. Ochránári v deň podpisu zdôraznili, že obrovské investície do JEMO sa nebudú môcť použiť na úsporné opatrenia a iné, oveľa lacnejšie zdroje energie. Podpisom zmlúv sa pre Slovensko problémy nekončia, ale naopak začínajú.

Aktivity EDF a západných vlád potvrdzujú, že ich prioritou nie je jadrová bezpečnosť vo východnej Európe, ako to vyhlasovali pri presadzovaní predchádzajúceho projektu EBRD na dostavbu Mochoviec. Dnes už vôbec netrvajú na podmienke okamžitého odstavenia JE Bohunice po dokončení JEMO! Zjavne im ide najmä o zisk a zlepšenie svojej ekonomickej situácie.

(ms)

Masný hormon zatím stále na indexu. Ministři zemědělství zemí EU potvrdili v polovině března zachování zákazu dovozu hormonálně pozměněného hovězího masa z USA. Stalo se tak i přes námitky Británie, jež se spolu s USA, Kanadou, Austrálií a Novým Zélandem obrátila v lednu na WTO se stížností, že tento zákaz porušuje mezinárodní obchodní právo a není vědecky odůvodnitelný, což konstatovala i vědecká konference v Bruselu v prosinci 1995.

V únoru všechny členské státy EU s výjimkou Británie podpořily návrh, aby se zákaz vztahoval nejen na přírodní, ale i na syntetické hormony. Bylo také rozhodnuto o přísnější kontrole a sankcích. Ministři zemědělství ještě požadují další upřesnění (např. rozhodnutí, zda používat zvláštní substance při léčbě březích krav, přesný výčet druhů zakázaných hormonů a financování zintenzivněné kontroly na farmách a jatkách).

(plj, FoE Weekly Bulletin 9–11/1996)

Němcům by geneticky pozměněné potraviny nevadily, pokud by byly dobře značeny – alespoň podle názoru německého ministra zemědělství J. Borcherta. Uvedl to při svém projevu na „Zeleném týdnu“ v Berlíně. Proto navrhuje rozšířit evropskou legislativu s ohledem na časté obavy spotřebitelů z nízké kvality nebo závadnosti potravin.

Ministr, který musí čelit demonstracím proti genetickému inženýrství, využil „Zeleného týdnu“ k tomu, aby ho podpořil, s tím, že jeho rozvoj umožní omezení používání umělých hnojiv a pesticidů, které silně poškodily zemědělské hospodaření v některých oblastech Německa.

Borchert uvedl příklad „nemoci šílených krav“, kdy spotřeba hovězího klesla o třetinu a německý trh zkolaboval. Podle něj to bylo způsobeno chybějícím označením, jež by v budoucnu mohlo zmírnit dopad strachu z nákupu potravin. Jeho ministerstvo nyní připravuje systém zřetelného označení „Spotřebitelům příznivý německý výrobek“.

(plj, FoE Weekly Bulletin, 11/96)

28. března zavítala do Brna britská královna Alžběta II. Pro město zmíněné komplexem velkovesnice nevidaná událost. Královně přišlo údajně přivítat více lidí, než se na brněnském náměstí objevilo v listopadových dnech roku 1989. Krásný slunečný den, tisíce lidí, úředníci magistrátu rozdávající britské a české vlaječky se slovy: „Ale budete mávat“, k tomu spousta zátarasů a policejních hlídek.

Je 12³⁰ a na balkónu brněnské radnice se nad zaplněným náměstím objevuje primátorka města Brna Dagmar Lastovecká, prezident České republiky Václav Havel a královna spojeného království Velké Británie a Severního Irsku Alžběta II. Lidé pod balkónem ožívají a skandují Ať žije královna. Objevuje se i transparent Welcome – Vítáme.

Ve stejný okamžik skupinka asi 15 lidí vztyčí uprostřed náměstí také dva transparenty: „Stop the Criminally Injust Act“ a „Británie – kolébka demokracie nebo rakev občanských hnutí?“ Okolostojící lidé dostávají letáky Fóra za lidská práva. Proč?

Během roku 1995 vstoupila ve Velké Británii v platnost soustava nových opatření pod názvem Criminal Justice Act and Public Order Act (Zákon o trestních řízeních a veřejném pořádku). Některá ustanovení se dají považovat za hrubý zásah do lidských práv. Jedná se zejména o ty části zákona, které ruší právo obviněného na odmítnutí výpovědi, výrazně omezují svobodu shromažďování a pohybu osob a nepřiměřeně zvětšují pravomoci policie na úkor občanů. V samotné Británii se proti přijetí Criminal Justice Act (CJA) zvedla vlna protestů (desetitisícové demonstrace v Londýně, lobbying v parlamentu...). V současné době se již objevují první obvinění na základě CJA. Celý zákon je chápán jako reakce státní moci na rozmach alternativního hnutí ve Velké Británii. Velký vliv zde totiž získávají široká občanská hnutí zaměřená na ochranu životního prostředí (proti-jaderné aktivity, ochrana zvířat, hnutí proti zbytečné výstavbě dálnic...), lidských práv (kampaň proti Poll Tax – tzv. daň z hlavy), práv sociálních (stávkové hnutí, squatting) apod.

I v Brně jsme cítili potřebu vyjádřit podporu britskému alternativnímu hnutí. Zároveň jsme chtěli při příjezdu britské královny, jejíž země je považována za „kolébku

Co královna neviděla?

foto: Petr Vozák

demokracie“, upozornit na problémy, které i tato země má na poli lidských práv. Ukázalo se však, že Česká republika je na tom s lidskými právy nevalně. Přibližně po 30 vteřinách od vytažení našich transparentů se k nám přihnalo pět pánů v civilu. Tito nám naše transparenty začali trhat z rukou. V nastalém zmatku, který způsobil značný rozruch a který dle mého názoru musel být zaznamenatelný i z výšin balkónu radnice, došlo k poničení transparentů. Na opakované výzvy se jeden z mužů prokázal průkazem kriminální policie. Při druhém napadení policisty v civilu došlo k úplnému zničení transparentů a k lehčímu zranění dvou aktivistů neformální občanské iniciativy Fórum za lidská práva. Dva přítomní napadení novináři žádali o pomoc Policii ČR, ta ji však poskytnout odmítla.

A jaký byl dopad celé akce? Prestižní agentura Reuter věnovala incidentu hlavní část svého zpravodajství z návštěvy britské královny v Brně. Policie o celém incidentu informovala ústy svého mluvčího takto: 1.den „Několik občanů zasáhlo proti anarchistům a předali je Policii ČR, když chtěli skandovat protibrská hesla“; 2.den „Nemohu vyloučit, že proti demonstrantům zakročili kriminalisté v civilu, kteří opravdu mezi lidmi byli. Podle mého názoru neměli policisté právo transparent zakázat“; další den „Kriminalisté na žádost občanů znemožnili zvednutí transparentu... Facky které tam padly, nebyly jen od policistů, šlo o rozzlobené občany... Kriminalisté se drželi na určených místech jak zajíček ve své jamce... Celý zákrok by mohl být posuzován dokonce jako útok na veřejného činitele ze strany aktivistů“.

Díky tiskové konferenci Fóra za lidská práva, otevřeným dopisům prezidentu ČR a primátorce Brna, trestnímu oznámení aktivistů pro podezření z trestných činů zneužití pravomoci veřejného činitele, výtržnictví, poškození cizí věci a omezení svobody projevu a shromažďování se této věci dostalo velké publicity v médiích, která (snad i díky napadení dvou kolegů novinářů) o celé věci informovala velmi objektivně.

V současné době celý případ šetří městské ředitelství Policie ČR a Inspekce ministra vnitra ČR.

Milan Štefanec
Fórum za lidská práva

OPRAVA

V Poslední generaci číslo 3 jsme v článku Ilegální vlekly nesprávně uvedli, že demonstrace v Pilsku se zúčastnila

organizace Strom života Zaježová. Ve skutečnosti se jí však účastnila Pospolitosť pre harmonický život Zaježová. Oběma se omlouváme.

SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ

Ezra J. Mishan: Spor o ekonomický růst

Jedna z nejslavnějších knih, která začala velkou diskusi o mezích ekonomického růstu. Věcně i provokativně, čtivě a argumentovaně odpovídá na nejpálčivější otázky naší doby: Přežije lidstvo svou štvanicí za hmotným blahobytem? Kde jsou meze ekonomického růstu? Je dobrý život skutečně nemožný bez neomezeného růstu hospodářství a technologií?

197 stran, cena 40 Kč

Jan Keller: Dvanáct omylů sociologie

Kniha je věnována některým opomíjeným problémům moderní společnosti a sociologie jako vědy o této společnosti.

167 stran, cena 93 Kč

Bestseller SLONa v roce 1995 - knížka byla za půl roku vyprodána, aniž vyšla jediná kladná recenze. Dotisk v lednu 1996.

Jan Keller: Sociologie byrokracie a organizace

Kniha seznamuje čtenáře s vývojem a současným stavem bádání v oblasti velkých a komplexních moderních organizací. Zabývá se především otázkou byrokracie a problémem byrokratizace lidských činností. Přehled názorů, který podává, může být dobrým vodítkem pro všechny, kdo se zamýšlejí nad povahou moderní společnosti i nad možnostmi člověka v této realitě se vyznat a v jejím rámci aktivně a smysluplně působit.

1. svazek nové knižnice *Základy sociologie*. 184 stran, cena 68 Kč

Bohuslav Blažek: Tváří v tvář obrazovce

Jak se lze bránit tlaku médií? Jsou média skutečně tak nebezpečná, hlavně pro děti a mládež? Za jakých podmínek roste jejich nebezpečnost? Jak se vyvíjely názory na média vůbec a na televizní násilí? Kde je v tomto vývoji USA, Německo a kde my? Jak se vyvíjí mediální chování dítěte v ontogenezi? Co se dá v rodině dělat pro to, aby se dítě s médii naučilo žít?

Na tyto otázky hledá odpověď tato knížka, která je sice u nás prvním titulem hned ze dvou oborů - ze sociální ekologie médií a z mediální výchovy -, zároveň je ale varováním, abychom si tyto obory nevykládali jako záležitost specialistů, na něž pouze přesuneme zodpovědnost, nýbrž jako výzvu určenou nám občanům-laikům.

199 stran, výtvarný doprovod, cena 88 Kč

SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ

poštovní schránka 36, 156 00 Praha 516

Telefon a fax: (02) 591 447

Distribuce ve SR: AF s.r.o., Radvanská 1, 811 01 Bratislava

Skupiny Hnutí DUHA

Centrum & skupina Brno
Hnutí DUHA
Jakubské nám. 7
602 00 Brno
tel.: 05-42 21 04 38

Hnutí DUHA Praha
Lublaňská 18
120 00 Praha
tel.: 02-29 60 48

Hnutí DUHA Olomouc
Křížkovského 14
772 00 Olomouc
tel.: 068-55 08 465

Hnutí DUHA Plzeň
Houšková 24
301 54 Plzeň

Hnutí DUHA
České Budějovice
Krajinská 42
370 01 České Budějovice
tel.: 038-270 91

Hnutí DUHA
Broumovsko
Ledhujská 59
549 57 Police n. Metují
tel.: 0447-94 696

Hnutí DUHA Bratislava
Danuta Učnicková
Púpavová 41
841 04 Bratislava
tel.: 07-72 65 98

Hnutí DUHA Jesenicko
Středisko ekol. výchovy
Martin Maniš
Petrovická 251
794 01 Krnov
tel.: 0652-37 79

Hnutí DUHA Liberec
Dana Franzeová
Loučná 300
463 34 Hrádek nad Nisou

Hnutí DUHA Šumava
Palachova 522
342 01 Sušice

Hnutí DUHA
Hradec Králové
Jitka Marečková
Písečná 777
500 09 Hradec Králové
tel.: 049-25 760

Hnutí DUHA Opočno
Pavel Flégl
Zámek
517 73 Opočno
tel.: 0443-42 216

Hnutí DUHA
Valašské Meziříčí
Ivo Skoček
Křížná 588
757 00 Valašské Meziříčí
tel.: 0206-62373

Hnutí DUHA Mělník
Rostislav Zelenka
Dvořákova 537
276 01 Mělník
tel.: 0206-62373

Hnutí DUHA Chrudim
Jitka Dosoudilová
V Tejnecku 602
537 01 Chrudim
tel.: 0455-31 601

Hnutí DUHA
Český Krumlov
IEC Šípek
Latrán 67 (klášter)
381 01 Český Krumlov
tel., fax: 0337-61798

Hnutí DUHA Senohraby
Marie Tomková
Senohraby 57
251 66 Senohraby

Hnutí DUHA Doudleby
Jan Štefanides
Jiráskova 423
517 42 Doudleby nad Orlicí

Hnutí DUHA Polička
Jakub Svojanovský
Nerudova 241
569 92 Bystré

Hnutí DUHA Blansko
Zdeněk Jurečka
Čelakovského 22
678 01 Blansko

Hnutí DUHA Tábor
Ondřej Folk
Budějovická 757
390 02 Tábor
tel.: 0361-252382

Hnutí DUHA Ostrava
Marcela Kaderková
Studentská 1770
Koleje VŠB B 11/5
708 00 Ostrava

Hnutí DUHA Mostecko
Lubomír Gombos
Kubelíka 507/1336
434 01 Most

Hnutí DUHA Kroměříž
Michala Hašková
skupina A5
Pavlačkova 3942
767 01 Kroměříž

Hnutí DUHA Broumov
Martin Kašpar
T. G. Masaryka 247
530 01 Broumov
tel.: 0447-224 81

Hnutí DUHA Náchod
Terezie Jansová
Havlíčková 1141
547 01 Náchod
tel.: 0441-42 11 14

Hnutí DUHA
Rožnov pod Radhoštěm
Městská knihovna
Bezručova 518
756 61
Rožnov pod Radhoštěm
tel.: 0651-554 68

JEN ZAČÍT

Loesje

P.O.-BOX 1045 6801 BA ARNHEM HOLLAND

Placeno převodem z účtu 041101-0611200001/3700, COOP Banka
NOVINOVÁ ZÁSILKA

Odesílatel:
Hnutí DUHA
Jakubské nám. 7
602 00 BRNO
tel.: (05) 42 21 04 38

